ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 6.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΜΠΑΡΤ
ΕΚΔΟΤΗΣ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΒΙΛΜΠΕΡΓ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΜΠΑΡΤ
ΕΚΔΟΤΗΣ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΒΙΛΜΠΕΡΓ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΗΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Α.

ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀφ' ὅτου τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐστερήθη τῆς ἀνεξαρτησίας του (1453), μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐσβέσθη καὶ ἡ ἄλλοτε παντὸς θαυμασμοῦ ἀξία φιλολογικὴ αὐτοῦ δραστηριότης, αἱ ἰδέαι ἐστείρευσαν, οὐδ' ὑπῆρχε σχεδὸν πλέον κοινὸν ἀναγινῶσκον· οἱ σπάνιοι δὲ γράφοντες ἢ ἀπετέλουν ἰδίαν τάξιν, ἄσχετον ὅλως πρὸς τὸ κοινόν, ἤ, ἀμαθεῖς δι' ἔλλειψιν σχολείων, ἐποιοῦντο τῆς γλώσσης χρῆσιν ἐσφαλμένην καὶ σόλοικον, διότι δὲν τὴν ἐμελέτων ἢ ἄλλως περιωρίζοντο εἰς τὴν χυδαίαν

τοῦ ὄχλου, ὅταν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ ἀνῆκον.

Ὑπῆρξαν ὅμως κέντρα εἰς ἃ ὁ Ἑλληνισμός, ὅστις εἶχε ναρκωθῆ μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ ἐντελῶς νεκρωθῆ, ἤρχισε ἀναβιῶν βαθμηδόν, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Κυδωνίαις, ἐν Χίῳ, ἐν Ἀθήναις, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐπιμελείᾳ καὶ μεγάλαις θυσίαις τῶν προὐχόντων τοῦ ἔθνους ἱδρύθησαν καὶ διετηροῦντο διδακτικὰ καταστήματα, ἐκεῖ καὶ συγγραφεῖς τινες ἀνεδεικνύοντο, καὶ ἡ γλῶσσα ἥ τε λαλουμένη καὶ ἡ γραφομένη ἐξηκολούθει μετ' ἀκριβείας ἀσκουμένη καὶ πολλάκις καὶ μετὰ χάριτος.

Α'). ΜΕΧΡΙ 1800.

1. ΠΕΖΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου πολλοὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων κατέφυγον ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, οὓς πρῶτοι κατέστησαν εἰς τὴν Εὐρώπην γνωστοὺς διὰ τῶν ἐκδόσεων μεταφράσεων καὶ σχολίων των. Μεταξὺ τῶν οὕτω συντελεσάντων εἰς τῆς Εὐρώπης τὸν ἐξευγενισμὸν

ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἦσαν ὁ Χρυσολωρᾶς, Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, Χαλκοκονδύλης ὁ Ἀθηναῖος, Ἰωάννης ὁ Λάσκαρης, Μάρκος Μουσοῦρος ὁ Κρής, Γ. Γεμιστὸς ἢ Πλήθων ἐκ Λακεδαίμονος, Κοντολέων ὁ Κυθήριος κ.λ. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐναπομεινάντων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἰδίως οἱ περὶ τὸ Πατριαρχεῖον λόγιοι, ἐξηκολούθησαν περὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενοι. Περίεργος δ' ἠγέρθη τότε διαμάχη μεταξὺ αὐτῶν, διαιρεθέντων εἰς δύω στρατόπεδα, ὧν τὸ μὲν ὑπὸ Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, τὸν πρῶτον Πατριάρχην μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἔγραφεν ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀναβιβάζον αὐτὸν ὑπὲρ τὸν Πλάτωνα, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Γεμιστὸν ἢ Πλήθωνα, ὑπερεμάχετο τοῦ Πλάτωνος κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Καὶ εἰς σύνταξιν Ἑλληνικῶν γραμματικῶν δ' ἠσχολήθησαν ὁ Ι. καὶ Κ. Λάσκαρης, καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ ὁ Θ. Γαζῆς, ὅστις καὶ ἐπιστολὰς ἐξέδωκε «περὶ τῆς τῶν Τούρκων καταγωγῆς,» ὁ Φραντζῆς, ἱστορίαν τῶν Παλαιολόγων ἐν Κερκύρᾳ· τοῦ Κριτοβούλου

πρὸ ὀλίγου εὑρέθη καὶ ἐξεδόθη τὸ χειρόγραφον τῆς ἱστορίας τοῦ Μωάμεθ Β'. οὗ ἦν αὐτὸς γραμματεύς.

Ἐξ αὐτῶν δὲ κατὰ διαδοχὴν ἐκπαιδευθέντες διάφοροι ἀνεδείχθησαν καὶ ἐν τῷ ιζ'· αἰῶνι, ὡς ὁ ἐκ Χίου Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος, ὁ μητροπολίτης Ἀλεξανδρείας Χρύσανθος ὁ Νοταρᾶς, ὁ μέγας ῥήτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Ῥαγκαβῆς, ὁ ἐκ Θήρας Κιγάλας, γράψας θρησκευτικὰς πραγματείας, ὁ Μονεμβασίας Δωρόθεος, ὁ ἐκ Μακεδονίας Ι. Κοντάρης, ὁ Κεφαλὴν Φωκᾶς περὶ ἱστορικὰς πραγματείας ἀσχοληθέντες, περὶ φιλοσοφικὰς δὲ καὶ ἐπιστημονικὰς Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεύς, ὁ ἐκ Χίου Γ. Κορέσσιος, Δ. Βενιζέλος ὁ Ἀθηναῖος, Δ. Σκοῦφος ὁ Κρής.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ιη'. αἰῶνος, οἱ περὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἐν τέλει, οἱ λεγόμενοι Φαναριῶται, Ἕλληνες πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος μεταξὺ τῶν λογιωτέρων καὶ νουνεχεστέρων στρατολογούμενοι, εἶχον φθάσει διὰ τῆς ἀνωτέρας αὐτῶν μορφώσεως εἰς περιωπήν τινα, καὶ παρ' αὐτῇ τῇ

Ὀθωμανικῇ κυβερνήσει, ὡς μεγάλοι Διερμηνεῖς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς πολιτικὴν διευθύνοντες, δραστηρίως συνετέλουν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν· ὡς ἡμιαγεξάρτητοι δὲ ἡγεμόνες πεμπόμενοι εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν, κατέστησαν τὰς πρωτευούσας τῶν χωρῶν ἐκείνων ἑστίας πολιτισμοῦ καὶ Ἑλληνικῆς παιδείας, προσέτι καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ἠδύναντο νὰ ἐπιδράσωσιν ἔδωκαν νέαν ῥοπὴν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν.

Πρῶτος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔφερε τυπογραφεῖον καὶ ἐξέδωκε θεολογικὰ συγγράμματα ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις. Ἀλλ᾽οἱ καθολικοί, ὑποβλέποντες αὐτὸν ὡς ἀποκλίνοντα μᾶλλον πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Λουθήρου, κατώρθωσαν τὴν κατάργησιν τοῦ τυπογραφείου. Ἱεροκήρυξ δ᾽ εὐγλωττότατος ἦν ὁ Ἡλίας Μηνιάτης ἐκ Κεφαληνίας τὸν θεῖον λόγον διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Βουκουρεστίῳ, Ναυπλίῳ, Κερκύρᾳ καὶ Βενετίᾳ, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ πόλις τῆς γεννήσεώς του δὲν ἦν ἐξ ἐκείνων εἰς ἃς τότε ἐκαλλιεργοῦντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα διὰ τοῦτο αἱ ἀξιόλογοι διδαχαί του, πλήρεις ἀφελοῦς χάριτος

καὶ ζωηρότητος φαντασίας, εἰσὶ γεγραμμέναι εἰς γλῶσσαν μᾶλλον ἠμελημένην καὶ στερουμένην οὐχὶ μὲν δυνάμεως, ἀλλὰ κομψότητος καὶ γραμματικῆς ἀκριβείας. Εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ἰδίωμα ἔγραψε ῥητορικὴν καὶ λογικὴν ὁ ἐπίσης ἐκ Κεφαληνίας Δαμόδος.

Ὁ δ' Ἀθηνῶν μητροπολίτης Μελέτιος ἐξ Ἰωαννίνων, πλὴν πολλῶν θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ ἱστορικῶν συγγραμμάτων, ἐδημοσίευσε καὶ τετράτομον ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικόν, καὶ προσέτι. ἐπίσης τετράτομον συγκριτικὴν γεωγραφίαν τῆς ἀρχαίας καὶ νέας, ἥτις καίτοι οὐχὶ πάντοτε καὶ ἐν πᾶσιν ἀκριβής, ἐστὶν ὅμως ἔργον καὶ μέχρι τοῦδε ὡς ἀξιοσπούδαστος πηγὴ θεωρούμενον.

Δύω δ' ἐκ Κερκύρας πολυμαθέστατοι ἱερεῖς, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ἀμφότεροι προστασίας καὶ λαμπρᾶς ὑποδοχῆς τυχόντες παρὰ τῇ Μεγάλῃ Αἰκατερίνῃ, αὐτοκρατείρᾳ τῆς Ῥωσσίας, ἔγραψαν πλὴν παντοίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, ὁ μὲν καὶ διδακτικὰ τῶν ἐπιστημῶν, οἷον «σειρὰν μαθηματικῶν,» «φυσικὴν» καὶ «γεωγραφίαν,»

ὁ δέ, καί τοι σχολείων προϊστάμενος ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Ἄθωνι, ἐν Κοζάνῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἔμεινεν ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς γραμματικῆς, εἰς ἃ μέχρις αὐτοῦ ἐνεκλείετο ἡ διδασκαλία, ἀλλ' ἐνέκυψεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, καὶ θεολογικὰ μὲν ἐδημοσίευσε τὰ τοῦ Βρυεννίου καὶ Θεοδωρήτου τέως ἀνέκδοτα, μετέφρασε τοῦ Ζηρνεκαβίου τὸ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγ. πνεύματος, καὶ τῶν ἐξομολογήσεων τοῦ Ἁγ. Αὐγουστίνου, καὶ ἄλλα, ἀλλὰ προσέτι καὶ τοῦ Βολταίρου τὸ περὶ διχονοιῶν τῆς Πολωνίας, ὅπερ ἀποδεικνύει τοῦ πνεύματός του τὴν ἀνεξαρτησίαν. Συνέγραψε δὲ καὶ φιλοσοφικὰ ὡς «λογικὴν» καὶ «μεταφυσικήν,» καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις «φυσικὴν, ἀστρονομίαν, γεωγραφίαν,» καὶ μετέφρασε τοῦ Τακονετίου τὴν «μαθηματικήν,» ὡς καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ μετέφρασεν «ἀρχαιολογίαν τοῦ Ὁμήρου,» καὶ «ἀρχαιολογίαν τῆς Κερκύρας». Μεγαλούργημα δ' αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μετάφρασις τῆς «Αἰνειάδος καὶ τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου» εἰς ἑξαμέτρους γλώσσης ὁμηρικῆς, θαυμασίας μὲν ἐν γένει, ἀλλ' ὡς φυσικόν, ἐλαττουμένης ἐνίοτε τῆς εὐκαμψίας καὶ τῆς χάριτος τοῦ Ὁμήρου.

Τὴν «γραμματικὴν» πολλοὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπειράθησαν νὰ συντάξωσιν ἐπὶ τὸ μεθοδικώτερον, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης. Ἑλληνικὰ δὲ ἢ πολύγλωσσα λεξικὰ ἐξέδωκαν ὁ Βλάχος, ὁ Γεώργιος Κωνσταντίνου, ὁ Βωνδότης, ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου.

Μνείας ἄξια, μεταξὺ ἄλλων, συγγράμματα τῶν χρόνων τούτων εἰσί, τοῦ Ι. Στάνου «Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Ἰωσ. Μοισιόδακος «Γεωγραφία Μαθηματική», Ἀνθίμου τοῦ Ἱεροσολύμων «Διάλογοι κατὰ τῶν θεωριῶν τοῦ Κοπερνίκου», Χριστοδούλου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας «Πραγματεία περὶ φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς».

2. ΠΟΙΗΤΑΙ

Ὅτε πολιτικαὶ συμφοραὶ ἐπέφερον παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὴν κατάπτωσιν τῆς φιλολογίας, ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐκλίπῃ πρὸ πάντων τὸ τρυφερώτερον αὐτῆς προϊόν, ἡ ποίησις. Καὶ οἱ μὲν ἐπιμελῆ καλλιέργειαν ἀπαιτοῦντες κλάδοι αὐτῆς ἐντελῶς ἠφανίσθησαν· ἀλλ' ἡ εὐγενὴς ῥίζα, ἐν Ἑλ-

λάδι ἀμάραντος, ἐξηκολούθησεν, εἰς τῶν ὀρέων τὰς κορυφὰς καὶ τὰς φάραγγας, τὰ τελευταῖα καταφύγια τῆς ἐλευθερίας, ἀγρίους ἀλλ' εὐρώστους τινὰς βλαστοὺς ἀναδίδουσα. Οὗτοι ἦσαν τὰ Κλέφτικα λεγόμενα ᾄσματα, ποιητὴν ἔχοντα τὸν λαόν. ὑπὸ γενναίων, πολλάκις καὶ τρυφερῶν αἰσθημάτων ἐμπνεόμενα, ἄτεχνα μὲν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν διασκευήν, ἀλλ' ἐν ἀνεπιτηδεύτῳ φράσει ὑπὸ χάριτος ἀφελοῦς πολλάκις διαπνεόμενα, καὶ δεικνύοντα ὅτι ζῶσα ἡ Μοῦσα ἐδύνατο ὑπὸ εὐμενεῖς περιστάσεις ν' ἀναπτερωθῇ αὖθις εἰς ὕψος οὐχὶ ἀνάξιον τοῦ ἀρχαίου της.

Ἡ Κρήτη δέ, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, μετὰ ἡρωϊκὰς ἀντιστάσεις ὑποκύψασα τοῖς Ἑνετοῖς, εὐημέρει μὲν σχετικῶς, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ξένου πολιτισμοῦ ἐκινδύνευε ν' ἀποξενωθῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος· δι' ὃ καὶ βλέπομεν φυέντα μέν τινα ἐν αὐτῇ ποιητικὰ προϊόντα σπουδαιοτέρων ἔργων ἀξίωσιν ἔχοντα, ἀλλὰ κυρίως ἀπηχήσεις τῆς Ἰταλικῆς Μούσης, καὶ γεγραμμένα εἰς διάλεκτον ἐγχώριον παρημελημένην ἀτελῆ καὶ ἐν πολλοῖς διεφθαρμένην ὑπὸ τὴν ξένην ἐπιρροήν. Δύω εἰσὶ τὰ κυριώτερα τούτων

τῶν ποιημάτων, ἓν ἐπικόν, ὁ «Ἐρωτόκριτος», καὶ ἓν δραματικόν, ἡ «Ἐρωφίλη». Τὸ πρῶτον, εἰς πέντε ᾄσματα καὶ στίχους δεκαπεντασυλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους γεγραμμένον, ἐπονήθη ὑπὸ **Βικεντίου Κορνάρου**, πιθανῶς Βενετοῦ ἀποίκου, καὶ ἴσως συγγενοῦς τοῦ Τάσσου. Ἡ ὑπόθεσις, διαδραματιζομένη δῆθεν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, ἐστὶ κοινόν τι ἱπποτικὸν μυθιστόρημα, παντελῆ ἔλλειψιν ἐλέγχον πάσης γνώσεως τῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Ἐρωτόκριτος, υἱὸς ἑνὸς τῶν ὑπουργῶν τοῦ Βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Ἡρακλέους (ὅστις ἐννοεῖται ὅτι ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν), ἀγαπᾷ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀρετοῦσαν. Νικήσας εἰς ἱπποτικοὺς ἀγῶνας ὡς τοὺς τοῦ μεσαιῶνος καὶ στεφανωθείς, τολμᾷ νὰ ζητήσῃ τὴν χεῖρα τῆς Βασιλόπαιδος· ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς θυμωθείς, ἐκείνην μὲν ἐγκατακλείει εἰς Πύργον, αὐτὸν δ' ἐξορίζει εἰς Εὔβοιαν, ὅπου φθάνει μετὰ πολλῶν ἡμερῶν ὁδοιπορίαν (!). Ὅταν δὲ μετά τινα ἔτη ὁ Βασιλεὺς τῆς Βλαχίας πολεμῇ πρὸς τὸν γείτονά του (!) Βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν διὰ πόλιν κειμένην μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν, ὁ Ἐρωτόκριτος, ἀγνώριστος γενόμενος διὰ ποτοῦ τινος ὃ

ἔλαβε παρὰ μαγίσσης, προσκαλεῖ εἰς μονομαχίαν τὸν Βλάχον Βασιλέα καὶ τὸν φονεύει, ὁ δὲ τῶν Ἀθηνῶν τῷ δίδει εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του. Ἀλλ' ἡ Ἀρετοῦσα, πιστὴ εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον, ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ, μέχρις οὗ ὁ Ἐρωτόκριτος δι' ἀντιφαρμάκου ὃ εἶχε λάβει παρὰ τῆς αὐτῆς μαγίσσης, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν μορφήν του. Ἡ ἄτοπος αὕτη ἀπήγησις ἰταλικῶν καὶ μεσαιωνικῶν διηγήσεων, μεταξὺ πολλῶν περιτολογιῶν καὶ ἐπαναλήψεων διὰ γλώσσης ἀξέστου καὶ ἀπεριποιήτου, δὲν στερεῖται ὅμως ἐνίοτε ποιητικῶν καλλονῶν καὶ σπινθήρων ἐφευρετικῆς φαντασίας. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις μετέπλασεν εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν καὶ ἐξέτεινεν εἰς τόμον ὁλόκληρον, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγώτερον τοῦ πρωτοτύπου ἀξιανάγνωστον ὁ Διονύσιος Φωτεινός, ὁ συγγραφεὺς καὶ τριτόμου «Ἱστορίας τῆς Δακίας».

Ἡ δ' «Ἐρωφίλη», ἔργον Γεωργίου Χορτάκη, φαίνεται ποιηθεῖσα κατ' ἰταλικόν τι πρωτότυπον, καὶ ἐλέγχει μὲν περισσοτέρας τινὰς γνώσεις ἱστορικάς, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκονομία καὶ ὁ διάλογος τοῦ δράματος εἰσὶ κατώτερα ἐπικρίσεως.

Βασιλέως τινὸς τῆς Αὐγύπτου, ὅστις φονεύσας τὸν ἀδελφόν του κατέλαβε τὸν θρόνον, ἡ θυγάτηρ ἀγαπᾷ νέον τινά, ὅπερ μαθὼν ὁ ἄγριος τύραννος, ἀποσπᾷ τοῦ νέου τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν καρδίαν, καὶ στέλλει τὸ φρικτὸν δῶρον εἰς τὴν θυγατέρα του, ἥτις ἐξ ἀπελπισίας φονεύεται. Αἱ δὲ σύντροφοι αὐτῆς, ἀποτελοῦσαι τὸν χορόν, κατασπαράττουσι τὸν κακοῦργον καὶ τέλος ἐπιφαίνεται ἡ ἐκδικητικὴ σκιὰ τοῦ πρωτοτόκου δολοφονηθέντος ἀδελφοῦ, καὶ ἐπιχαίρει τοῖς πεπραγμένοις. Ἀλλ' ὑψηλὰς καὶ ὡραίας ἐννοίας, εἰ καὶ οὐχὶ πάντοτε εὐστόχως ἐκπεφρασμένας, περιέχουσι τὰ χορικὰ μέλη, κατὰ τὰ ἰταλικὰ τρίστιχα γεγραμμένα.

Τοῦ Κρητὸς Ν. Δριμοτίκου ἡ «Βοσκοπούλα» ἐστὶν εἰδύλλιον ἔχον ἐν πολλοῖς σφαλλομένην καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν, καὶ πολλὰ θυσιάζον τῇ ὁμοιοκαταληξίᾳ, ἥτις τότε περίπου εἰσήχθη ἐξ Ἰταλίας, ἀλλ' οὐχ ἧττον μὴ ἐντελῶς στερούμενον ποιητικῆς χάριτος.

Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐγράφοντο τότε ποιήματα ὑπ' ἀνθρώπων, ἐνίοτε καὶ ξένων, ἀπείρων τῆς γλώσσης καὶ στρεβλούντων αὐτήν, χω-

ρὶς νὰ ἐξαγοράσωσι τὰ περὶ αὐτὴν ἐλαττώματα διὰ ποιητικῶν καλλονῶν. Ἓν τῶν ἔργων τούτων, πολλὴν κεκτημένον ἀξίαν ἕνεκα τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ σπουδαιότητος, ἐστὶ τὸ «Χρονικὸν» (τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατακτήσεως) «τοῦ Μωρέως», ὅπερ ὅμως πιθανὸν φαίνεται ὅτι ἐγράφη κατ' ἀρχὰς γαλλιστί, καὶ μετεφράσθη μετὰ ταῦτα, ἂν οὐχὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπό τινος οὐχ ἧττον ἀδαοῦς τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι διεφθαρμένην Ἑλληνικὴν τοῦ τότε ὄχλου, ἢ μᾶλλον τῶν ἐν Ἑλλάδι διαμενόντων ξένων κατακτητῶν.

Ἐκ τῶν λογιωτέρων δ' Ἑλλήνων τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀντώνιος Κοραῆς, πάππος τοῦ διασήμου Ἀδαμαντίου, ἐπετηδεύοντο τότε ποιοῦντες ἐνίοτε εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν, ὡς ἔργα ἀνδρῶν πεπαιδευμένων καὶ φιλοκάλων, εἶχον ἀξίαν οὐχὶ μικράν, ἀλλ' ὀλίγους εἶχον τοὺς ἀναγνώστας.

Πλείονος δ' ἐτύγχανεν ἐπιμελείας ἡ καθομιλουμένη γλῶσσα τότε παρὰ τοῖς κοινωνικῶς μᾶλλον ἀνεπτυγμένοις κύκλοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα

τινὲς τῶν εὐπαιδευτοτέρων ἐκεῖ ἐπεδίδοντο ἤδη εἰς τὰς πρώτας ἀποπείρας τῆς διαμορφώσεως νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας δι' ἀξιεπαίνων ἐμμέτρων μεταφράσεων ξένων ἀριστουργημάτων, ὡς ἐν ἄλλοις ὁ Γεώργιος Ν. Σοῦτος καὶ ὁ Μιχ. Σωμάκης, μετέφρασαν ἀμφότεροι τὸν «Πιστὸν ποιμένα τοῦ Γουαρίνη», ὁ Γεώργιος Ῥίζος (Ραγκαβῆς) τὸν «Ἀμύνταν τοῦ Τάσσου», ὁ Κ. Δαπόντες ἐκ Σκοπέλου ἐποίησε τὸν «Καθρέπτην τῶν γυναικῶν», ψυχρὰν συλλογὴν διὰ στίχων οὐχὶ πάντοτε εὐστόχων, ἀνεκδότων ἀποδεικνυόντων τὴν ἀξίαν τῶν γυναικῶν. Ὁ δὲ Μομέρς, Γάλλος ἐξελληνισθεὶς ἐκ τῶν ἐν Σταυροδρομείῳ, ἔγραψε τὴν «Βοσπορομαχίαν», ποίημα πρωτότυπον οὐκ εὐκαταφρόνητον, καθ' ὃ αἱ δύω ἀκταὶ τοῦ Βοσπόρου ἐρίζουσι πρὸς ἀλλήλας περὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν των, καὶ μέχρι τέλους ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀναγνωρίζει μὲν τῆς ἀντιζήλου αὐτῆς τὴν ὑπεροχήν, ἀλλ' οὐχ ἧττον διϊσχυρίζεται ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἡ νικῶσα, καθότι ἔχει τὸ πλεονέκτημα αὐτὴ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἄλλην.

Β΄). ΑΠΟ 1800—1821

Καθ᾿ ὅσον δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος συνήρχετο ἐκ τῶν μεγάλων συμφορῶν ἃς ἐπ᾿ αἰῶνας ὑπέστη, ἀπεδίδετο κατὰ τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ φύσιν, εἰς τῆς διανοίας του τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν. Ἂν ἤδη ἐν τῷ ιη΄ αἰῶνι καταφανῆ παρ᾿ αὐτῷ ἦσαν τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀναβιώσεως, ἡ κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐκ Γαλλίας ἐνσκήψασα θύελλα ἐξήγειρε καὶ ἐπέτεινε καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὰς ἠθικὰς δυνάμεις, τεινούσας εἰς ἐπίτευξιν νέων προσδοκιῶν. Σχολεῖα πανταχοῦ ἀνεγείροντο, οἱ εὔποροι θησαυροὺς κατέβαλλον εἰς αὐτῶν τὸν πολλαπλασιασμόν, ἡ Ἑλληνομάθεια καὶ ἡ γενικὴ παίδευσις ἐξετείνοντο, καὶ λόγιοι, ἰδίως κατὰ τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Βουκουρεστίῳ, κ.λ.π. καὶ ὅσον ἐπίσημα ἦσαν ἱδρυμένα ἐκπαιδευτήρια ἐν αὐτοῖς, καὶ πολλοὶ καὶ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς πανεπιστημίοις ἐκπαιδευόμενοι, ἤρξαντο σπουδαίως καὶ τῆς γλώσσης ἐπιμελούμενοι τὸν καθαρισμὸν καὶ εἰς τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας τὸν πλουτισμὸν ἀποβλέποντες.

1. ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

Μεταξὺ τῶν δύω ἄκρων διευθύνσεων ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τῆς τῶν γραφέντων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἰδίωμα τὸ εἰς ὀλίγους καταληπτὸν καὶ τῆς τῶν ἐξ ἀμαθείας ἢ ἐξ ἐσφαλμένου συστήματος χυδαϊστῶν, ἡ πατροπαραδότως καθιερωμένη παρὰ ταῖς ἀνωτέραις τῆς κοινωνίας τάξεσι καθαρεύουσα, ἐγίνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συντόνου προσοχῆς καὶ προσπαθειῶν πρὸς ἀνάπτυξιν ἀντικείμενον.

Ἑλληνισταὶ διέπρεπον ἔτι, τὴν ἀρχαίαν κομψῶς γράφοντες, ὁ Νεοφ. Δούκας, ὁ ἰατρὸς Δ. Καρατάσσης ἐν ὡραίοις ἑξαμέτροις ποιήσας ὁλόκληρον τόμον ὕλης ἰατρικῆς, ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης δὲ τοῦ γράφειν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ, ἐξέδωκε σύγγραμμα σπουδαῖον ὁ Ἀθηναῖος Μιχαὴλ Κοδρικάς. Οἱ δὲ χυδαΐζοντες ἤθελον οὐ μόνον νὰ μὴ προοδεύσῃ ἡ γλῶσσα πρὸς τὴν πλουσίαν καὶ καλλίρρουν αὐτῆς πηγήν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἀπὸ τοῦ σημείου εἰς ὃ εἶχε διατηρηθῆ διὰ πάντων τῶν αἰώνων τῶν ἐθνικῶν δοκιμασιῶν, καὶ μάλιστα οἱ τοπικῶν χυδαίων διαλέκτων χρῆσιν ποιούμενοι δὲν ἔβλεπον ὅτι

ἔγραφον διὰ τάξιν ἀνθρώπων οἵτινες δὲν ἤξευρον ν' ἀναγνώσωσι. Τῶν χυδαϊστῶν τούτων τὴν σημασίαν ὕψωσεν ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης ἀξιώσας οὐ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γραμματικήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὀρθογραφίαν νὰ καταδικάσῃ. Ἀλλὰ ταῦτα θεωρητικῶς ἐπαγγελλόμενος, οὐχ ἧττον ἐδίστασεν ὅμως τὰς ἀρχάς του νὰ ἐφαρμόσῃ καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν εἰς τὰ ἴδιά του συγγράμματα. Ὀπαδὸς δ' αὐτοῦ ἀνεδείχθη καὶ ὁ ἐξ Ἠπείρου ἰατρὸς καὶ ποιητὴς Βηλαρᾶς, ὅστις καὶ πραγματείαν ἐξέδωκε ἣν ἐπέγραψεν «η Ρωμεηκη γλοσα». Ὁ δὲ ποιητὴς Χριστόπουλος καὶ γραμματικὴν τοῦ τοιούτου ἰδιώματος ἀπεπειράθη νὰ γράψῃ.

Σχεδὸν πάντες ὅμως οἱ ἀγωγῆς τυχόντες Ἕλληνες ἔβλεπον ἐν τῇ καθαρευούσῃ γλώσσῃ, ἥτις οὐδέποτε ἐπαύσατο καὶ γραφομένη καὶ ὁμιλουμένη ἔν τε τοῖς Πατριαρχείοις καὶ ἐν τοῖς κύκλοις τῶν καλῶς ἀνατεθραμμένων, τὸ ἀναγκαῖον ὄργανον τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἀναβιώσεως τῆς φιλολογίας, καὶ ἐνέκυψαν εἰς ταύτης τὴν ῥύθμισιν, τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν καλλιέργειαν. Ὁ ὑπὲρ πάντας δέ, οὐ μόνον διὰ λαμπρῶν

ὑποδειγμάτων ἐν τοῖς συγγράμμασί του, ἀλλὰ καὶ διὰ βαθείας μελέτης τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰς τὴν ἐντελεστέραν ῥύθμισιν αὐτῆς ἐγκύψας ἣν ὁ ἐκ Χίου Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ὁ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Παρισίοις εἰς σπουδὴν κατατρίψας τῆς ἀρχαίας φιλολογίας. Καὶ ἐξειργάσθη μὲν καὶ ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, ὡς τὴν τοῦ Στράβωνος καί τινων ἔργων τοῦ Λυκούργου, τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἱπποκράτους, ὡς κλασικὰς θαυμαζομένας πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν σοφαῖς πραγματείαις ὧν τὰς κυριωτέρας ἐπέγραψεν «Ἄτακτα», ἐκ βαθυτάτης γνώσεως τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀρυόμενος, πλείστας καὶ ἀξιολόγους ἐπρότεινε διορθώσεις τῶν ἐκ τῆς χρήσεως εἰς τὴν καθομιλουμένην παρεισφρησάντων σφαλμάτων. Ἐνίοτε ὅμως εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς ἠξίου νὰ εἰσαγάγῃ ὑπερηκόντιζε τὸ μέτρον, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, οὓς ἀγχινούστατα ἤλεγξεν ὁ Ι. Ῥίζος εἰς τὴν ὡραίαν κωμῳδίαν του «Τὰ Κορακιστικά». Καὶ περὶ τὴν θεολογίαν δ' ἠσχολήθη ἐκδοὺς μετὰ σχολίων τὴν «Ἐπιστολὴν Παύλου πρὸς Τιμόθεον», «Ὁμιλίας τινὰς τοῦ Χρυ-

σοστόμου», «Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικόν», «Γραμματικὴν τῆς Ἑβραϊκῆς» κτλ. Ὑπὸ φιλοπατρίας δὲ διαφλεγόμενος, μετέφρασε πρὸς φωτισμὸν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος τὸ «Περὶ ἁμαρτημάτων καὶ ποινῶν» τοῦ Βεκκαρίου, καὶ πάντα τὰ ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως φιλολογικὰ ἔργα του συνώδευε διὰ μακροτάτων «Προοιμίων», σχεδὸν τόμους ἀποτελούντων, καὶ πατριωτικὰς νουθεσίας περιεχόντων. Γραμματικῶν δὲ τῆς Ἑλληνικῆς αἱ κυριώτεραι τῶν τότε συνταχθεισῶν ἦσαν ἡ τοῦ Δούκα, ἡ τοῦ Αἰνιᾶνος· ἐγκυκλοπαιδεῖαι δὲ ἡ τετράτομος τοῦ Πατούσα, ἡ δωδεκάτομος τοῦ Κομητᾶ καὶ ἡ ἐπίσης τετράτομος τοῦ Φαρμακίδου. Ὡς πρὸς τὰ λεξικὰ δέ, μεγίστου, τὴν ὕλην ἐκ πάντων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀρυομένου, τὴν ἔκδοσιν ἐπεχείρησαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Κιβωτοῦ». Τὸ γιγαντιαῖον ἔργον δὲν ἐπερατώθη, ἐξεδόθησαν δ' αὐτοῦ εἰς μέγιστον τόμον τὰ τέσσαρα μόνον πρῶτα γράμματα· τοῦ δὲ λοιποῦ ἐγκατελείφθη ἡ ἔκδοσις μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ κατὰ τὰς αὐτὰς βάσεις ἐξεργασθέντος περιφήμου λεξικοῦ τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου.

Ἐξειργάσθη δ' ἄριστον τρίτομον λεξικὸν ὁ Ἄνθ. Γαζῆς. «Μετρικὴν» ἔγραψεν ὁ Λάμπρος Φωτιάδης, «Ποιητικὴν» ὁ Χαρίσιος Μέγδανος, ἐπιστημῶν δημοτικὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν» ὁ Ν. Δάρβαρης, καὶ «Εἰκονολογίαν» δωδεκάτομον, κατὰ τὸ γερμανικὸν τοῦ Βερτοὺχ ὁ Καπετανάκης.

Καὶ **φιλοσοφικὰ** δὲ ἔργα δὲν ἐπέλιπον ἐντελῶς, ὡς ἦν τοῦ Κούμα τὸ τετράτομον «Ἐγχειρίδιον φιλοσοφίας», τοῦ Δαρβάρεως ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀνθρωπογνωσίαν», τοῦ Ν. Βάμβα τὰ «Στοιχεῖα ἠθικῆς φιλοσοφίας», Βενιαμὶν τοῦ Λεσβίου τὰ «Στοιχεῖα μεταφυσικῆς», τοῦ Ψαλλίδα τὸ «Περὶ ἐντελοῦς εὐτυχίας κατὰ Κάντην», κτλ.

Καὶ ἐν ταῖς **ἐπιστήμαις** δ' ἔγραψαν ὁ Βενιαμὶν «Γεωμετρίαν κατ' Εὐκλείδην», καὶ «Μαθηματικά», ὁ Γοβδελάς, ὁ Δούγκας ὁ Κούμας ὀκτάτομον «Μαθηματικήν»· ὁ δ' Ἀσσάνης, ὁ Γαζῆς, ὁ Γαβρᾶς καὶ ἄλλοι μετέφρασαν τὰ ἄριστα τῶν ξένων συγγραμμάτων περὶ τῆς αὐτῆς ὕλης. Περὶ «Φυσικῆς» συνέγραψαν ὁ Κούμας, ὁ Σ. Μακρέας, ὁ Κορδικᾶς, ὁ

Βαρδαλάχος, καὶ «Δημώδεις φυσικὰς» ἐξέδωκαν ὁ Ῥήγας ὁ Φεραῖος, ὁ Ν. Δάρβαρης· «Περὶ τοῦ κενοῦ» δὲ πραγματείαν ὁ Στέφανος Δούγκας.

Μεταξὺ δὲ τῶν **ἱστορικῶν** διακρίνεται ὁ πολυγράφος Κούμας, ἐκδοὺς δωδεκάτομον «Γενικὴν ἱστορίαν» εἰς γλῶσσαν ἣν φαίνεται βλάψασα ἡ ταχύτης τῆς συγγραφῆς. Ὁ αὐτὸς δ' ἔγραψε προσέτι καὶ «Χρονολογίαν», «Γενικὴν ἱστορίαν» καὶ «Ἀρχαιολογίαν» τῆς Ἑλλάδος· ὁ Ἄνθ. Γαζῆς «Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Φιλολογίας»· ὁ Ἀθαν. Σταγειρίτης «Ἱστορίαν καὶ Γεωγραφίαν τῆς Ἠπείρου», καὶ πεντάτομον «Μυθολογίαν» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὠγυγία»· μονότομον δ' ἑτέραν μετ' εἰκόνων τὸ «Πάνθεον»· ὁ Χ. Μέγδανος. Τοῦ «Σουλίου ἱστορίαν» δίτομον συνέγραψεν ὁ Χ. Περραιβός, περίεργον δι' ἃς περιέχει ἀξιομνημονεύτους λεπτομερείας, καὶ συντεταγμένην εἰς ὕφος ῥέον καὶ ἀφελές. Τῆς «Δακίας» δὲ τρίτομον «Ἱστορίαν», ἔργον καθ' ἑαυτὸ ἐμβριθές, ἐξέδωκεν ὁ Δ. Φωτεινός, καὶ ἄλλην ὡς καὶ «Γεωγραφίαν» εἰς χυδαίαν γλῶσσαν ὁ Δ. Φιλιππίδης· τῆς «Κωνσταντινουπόλεως ἀρχαιολογίαν» καὶ ἄλλην

τῆς «Ἀλεξανδρείας», ἔργα βαθεῖαν παιδείαν ἀποδεικνύοντα, ἐξειργάσθη ὁ Πατριάρχης Κωνστάντιος, τῆς δὲ «Κύπρου» τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν συνέταξεν ὁ Κύπρου μητροπολίτης Κυπριανός, καὶ τῆς «Μακεδονίας» Κωνσταντῖνος ὁ Φιλιππουπολίτης. Περὶ ἱστορίας δὲ «τῶν ῥωσσοτουρκικῶν πολέμων» ἔγραφεν ὁ Σπυρ. Παππαδόπουλος, καὶ περὶ «Ἀποχωρήσεως τῶν Γάλλων ἐκ Ρωσσίας» ὁ Σπ. Δεστούνης.

Τὰ ἰατρικὰ συγγράμματα ἦσαν ἔτι σπάνια τότε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες τὴν ἐπιστήμην τοῦ Ἱπποκράτους ἐδιδάσκοντο ἐν ξένοις Πανεπιστημείοις. «Ἱστορίαν ὅμως τῆς Ἰατρικῆς» ἐξέδωκεν ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ ἐκ Καστορίας καὶ «Ἀντιπανάκειαν περὶ ἀθεραπεύτων ἀσθενειῶν ὁ ἰατρὸς Ἀθαν. Γεωργιάδης ὁ Λευκιάς. Εἰς πολιτικὰς δὲ πραγματείας φυσικῷ τῷ λόγῳ ὀλίγοι ἐνέκυπτον ἐν ἐποχῇ ἐστερημένῃ πολιτικῆς ὑπάρξεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐκ φύσεως καὶ ἐκ γεωγραφικῆς θέσεως οὐδέποτε ἐπαύσαντο εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐπιδιδόμενοι, συνέταξεν ὁ Ν. Παππαδόπουλος τετράτομον

«Ἐμπορικὸν κώδικα», «Ἐγχειρίδιον τῶν ἐμπορευομένων» Θωμᾶς ὁ Σιατιστεύς, «Ναυτικὸν κώδηκα» καὶ Θεωρίαν τῆς ναυτικῆς« ὁ Ζακύνθιος Κεφαλᾶς. Ἡ δὲ τῆς «Περὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων» πραγματείας τοῦ Ρουσσὼ μετάφρασις τοῦ Φαναριώτου Σ. Βαλέτα, θεωρεῖται ἀμίμητος διὰ τοῦ ὕφους τὴν χάριν καὶ τὴν καθαρότητα.

Οἱ δ' ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἡγεμονεύσαντες Φαναριῶται Καρατζᾶς καὶ Καλλιμάχης ἐπλούτισαν τὰς χώρας ἐκείνας δι' Ἑλληνικῶν «Κωδήκων» πολιτικῆς καὶ κληρονομικῆς νομοθεσίας.

Καὶ Κυρίαι δὲ τότε τῶν ἐπισήμων οἰκογενειῶν, τῆς ἀνωτέρας αὐτῶν ἀγωγῆς ἐπωφελούμεναι, ἔφερον καὶ αὐταὶ τὸν φόρον των εἰς τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν δι' ἐπιμελῶν μεταφράσεων· Οὕτως ἡ νέα ἡγεμονὶς Ραλοῦ Σούτσου μετέφρασε τῆς Δελαμβέργης τὰς «Συμβουλὰς μητρὸς εἰς θυγατέρα». ἡ δὲ ἐξαδέλφη αὐτῆς Κα Αἰκατερίνη Βαλέτα, τοὺς «Διαλόγους τοῦ Φωκίωνος». ἡ Κα Ραλοῦ Ἀργυροπούλου τὴν «Ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ Γιλλίου», καὶ ἡ ἐξ Ἄνδρου

Εὐανθία Καΐρη, τὰς «Συμβουλὰς εἰς κόρην» τοῦ Βουιλλῆ·

Ὡς πρόαγγελος δὲ τοῦ διαυγάζοντος δημοσίου βίου ἤρχισε καὶ ἡ δημοσιογραφία ἀναφαινομένη, κατ' ἀρχὰς εἰς πόλεις ξένας, ὅπου οὐδὲν αὐτὴν ἐκώλυε, καὶ ὁ μὲν Στ. Κόντος ἐξέδιδεν ἐν Παρισίοις τὴν «Μέλισσαν», ὁ δ' Ἀθανάσιος Σταγειρίτης ἐν Βιέννῃ τὴν «Καλλιόπην», καὶ ὁ Φαρμακίδης μετ' ἄλλων ἐκεῖ τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Ἄλλαι δὲ σύγχρονοι ἀλλὰ μᾶλλον ὀλιγοχρόνιοι ἐφημερίδες ἀνεφάνησαν τότε ἡ «Ἀθηνᾶ» καὶ ἡ «Ἶρις»·

2. ΠΟΙΗΤΑΙ

Ἡ ἄρτι ἀναβιοῦσα φιλολογία ἤρχισεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἀναδίδουσα καὶ τὰ εὐγενέστερα τῆς νέας καλλιεργείας ἄνθη, τὸ τῆς ποιήσεως ἄνθη.

Ὁ εἰς Ῥωσσίαν καταφυγὼν ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐξέδωκεν ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Βόσπορος ἐν Βορυσθένει» τόμον ποιημάτων, ἅτινα οὐδὲ δυνάμεως πολλάκις στεροῦνται οὐδ' ἀγχινοίας, ἀλλ' ἀποδεικνύουσιν ἀγύ-

μναστον ἔτι κάλαμον καὶ τέχνην μόλις ἐναρχομένην.

Ὑπὸ πατριωτικοῦ δὲ μᾶλλον ἢ ὑπὸ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐμπνεόμενος, ἔγραψεν ὁ μάρτυς τῆς ἐλευθερίας Ῥήγας ὁ Φεραῖος «ᾄσματα» τινα θούρια, εἰς τὴν πολιτικὴν μᾶλλον ἢ τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀνήκοντα καὶ διὰ τοῦτο περισωθέντα εἰς τὴν εὐλαβῆ μνήμην τοῦ ἔθνους, συντεθειμένα δ' εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄχλου, ὃν ἦσαν ὡρισμένα νὰ διεγείρωσι.

«Λυρικὰ δὲ καὶ σατυρικὰ» ποιήματα, καὶ μετάφρασιν τῆς «Βατραχομυομαχίας» ἔγραψεν ὁ ἐξ Ἠπείρου ἰατρὸς Βιλαρᾶς εὐφυῶς μὲν δηκτικὰ πολλὰ ἐξ αὐτῶν καὶ περὶ τὴν στιχουργίαν ἱκανῶς δεξιά, οὐχὶ δ' ἀνεπίληπτα πάντοτε κατὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ εἰς γλῶσσαν χυδαίαν καὶ τοπικήν, ἧς τὸ ἀνεπαρκὲς ἐλαττοῖ αὐτῶν τὴν ἀξίαν.

Εἰς δημώδη ἐπίσης γλῶσσαν, ἀλλὰ κοινὸν καὶ οὐχὶ τοπικὸν ἔχουσαν χαρακτῆρα, καὶ πολὺ καλλιεπεστέραν, ἐποίησε τὰ «Λυρικά» του ἀριστουργήματα ὁ ἐκ Μακεδονίας ὁρμώμενος, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῖς Φαναριώταις συγκατα-

ριθμηθεὶς Ἀθανάσιος ὁ Χριστόπουλος, τῆς νέας Ἑλλάδος ὁ Ἀνακρέων· Εἴτε τὸν ἔρωτα εἴτε τὸν Βάκχον ψάλλοντα, ἀποπνέουσι πάντα γλυκύτητα, χάριν καὶ ἁρμονίαν, καὶ ἡ στιχουργικὴ αὐτῶν ἐντέλεια τάττει αὐτὰ μεταξὺ τῶν πρώτων ἔργων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Αἱ δ' εἰς ἄλλους κλάδους τῆς ποιήσεως ἀπόπειραι τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ οἷον δραματικόν τι δοκίμιον ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. «Ἀχιλλεύς» καλούμενον, καὶ ἔπος τι ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπολογία τοῦ Ἔρωτος» εἰσὶν ὅλως ἀνεπιτυχεῖς. Οὐχὶ δ' ἀξιωτέρα μνείας ἐστὶ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ μετάφρασις τοῦ Α τῆς Ἰλιάδος εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, καὶ τοῦ μεγάλου πρωτοτύπου καὶ τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ μεταφραστοῦ ἀναξίους.

Φαναριώτης ἦν καὶ ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος (ὁ Νερουλός), ἀνὴρ εὐρυτάτης παιδείας καὶ εὐφυΐας ἐξόχου, ἐν τῇ πολιτικῇ οὐχ ἧττον ἔνδοξος ἢ ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Ἡ δύναμις τῆς φράσεως, τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεως ἀναδεικνύουσιν αὐτὸν ἕνα τῶν διασημοτάτων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἰσὶν 1) δύω τραγωδίαι ἡ «Πολυξένη» καὶ ἡ «Ἀσπασία» ἔχουσαι

πλείστας τὰς καλλονάς, ἅς ὅμως ἐν τῇ πρώτῃ, τῇ ἄλλως καλητέρᾳ ὡς ἐκ τῆς εὑρέσεως καὶ ἐκ τῆς πλοκῆς, συσκιάζει μέχρι τινὸς ἡ οὐχὶ λίαν ἐπιτυχὴς χρῆσις διαλέκτου δημώδους, ἐν ᾗ ἡ ῥέουσα ἀφέλεια ἀπεκκλίνει ἐνίοτε εἰς σχοινοτενῆ χυδαιολογίαν. Ἡ δ' «Ἀσπασία», τὸ λεκτικὸν ἔχουσα μᾶλλον ἐπιμεμελημένον, καὶ πολλὰς ἐξαισίους περιγραφάς, ἐστὶν οὐδὲν ἕτερον ἢ μακρὰ καὶ διαλογικὴ ἀφήγησις τῶν κατὰ τὸν λοιμὸν ἐπὶ Περικλέους, δν ἡ Ἀσπασία, ἐκ Μιλήτου ἐρχομένη, εὑρίσκει θνήσκοντα, ὡς καὶ νεκρὰ τὰ τέκνα της ἐκ τῆς ὀλεθρίας μάστιγος. Ἔγραφε δὲ τὸ δρᾶμα ἢ μᾶλλον διαλογικὸν τοῦτο Ἐλεγεῖον, ἐν ἐποχαῖς καθ' ἃς ἡ καταστρεπτικὴ νόσος ἐδεκάτιζε τὴν πατρίδα τοῦ ποιητοῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὁ Σωκράτης δὲ καὶ ὁ Ἱπποκράτης παρίστανται ἐν τῷ δράματι, στερουμένῳ ὅμως ἄλλως παντὸς χαρακτηρισμοῦ τῶν μεγάλων χρόνων οὓς παριστᾷ. 2) Ἡ «ἁρπαγὴ τῆς Κούρκας», ποίημα εὐτράπελον καὶ σατυρικὸν εἰς ᾄσματα τρία περιγράφει σκῶπτον τὴν τότε δίαιταν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει φαναριωτικῆς κοινωνίας μετ' ἀπαραμίλλου χάριτος καὶ πρωτοτυπίας, εἰς

στίχους καλλονῆς ἐξόχου, καὶ εἰς γλῶσσαν ἀνθηρὰν καὶ ῥέουσαν, οὔτε χυδαίως διεφθαρμένην, οὔτε καθαροῦ ἀττικισμοῦ ἀξίωσιν ἔχουσαν. Εἷς ἄρχων βαθύπλουτος, εἰς τὴν κώχην του ἀναπαυτικῶς καθήμενος, βλέπει ἐκ τοῦ παραθύρου του χωρικὸν διερχόμενον καὶ πωλοῦντα κοπάδιον κούρκων. Ἡ ἀκρασία, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ὑπηρετρίας του. τὸν προτρέπει ν' ἀγοράσῃ ἓν ἐκ τῶν πτηνῶν διὰ τὸ μαγειρεῖόν του. Ἀλλὰ μαθὼν παρὰ τοῦ χωρικοῦ ὅτι ἄλλος προλαβών, ἠγόρασε τὸ καλήτερον, ὁπλίζει τοὺς ὑπηρέτας του ἵν' ἁρπάσῃ αὐτό, καὶ ἐμφύλιος πόλεμος ἀπειλεῖ τὸ προάστειον τῶν Θεραπείων, τὴν κατοικίαν του. Εὐτυχῶς ὅμως ἐπέρχεται συμβιβασμὸς πρὸ τῆς ῥήξεως. Τὴν ἀφελῆ ταύτην ὑπόθεσιν ὑψοῖ εἰς ἀληθὲς ἀριστούργημα ἡ φιλόκαλος εὐφυΐα τοῦ ποιητοῦ. Τὰ «Κορακιστικὰ» εἰσὶ κωμῳδία εἰς πεζὸν λόγον, ἀγχινουστάτη, πλήρης γνησίου ἀττικοῦ ἅλατος, ἔντονος ἄνευ βαναυσολογίας, καὶ ὀξύτατα βέλη σατύρας τοξεύουσα κατὰ τῶν ὀπαδῶν ἐκείνων τοῦ Κοραῆ, ὅσοι ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐπαγγελλόμενοι ὅτι ἔβαινον, διέστρεφον γελοίως τὴν γλῶσσαν ἵνα τὴν ἐπαναφέρωσι δῆθεν εἰς τὴν

ἀρχαίαν ἄπταιστον αὐτῆς καθαρότητα. Ὁ ἥρως τοῦ δράματος ἐστὶ γέρων, ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος χωρικοὺς συγκαλέσας, ἵνα τοῖς μάθῃ τὴν νέαν «Κοραχιστικὴν» ἢ Κοραϊστικὴν» γλῶσσαν. Ἀλλὰ κινδυνεύσας ν' ἀποπνιγῇ ὅτε ἤθελε νὰ προφέρῃ ἀτελεύτητόν τινα λέξιν ἣν αὐτὸς συνέθεσε, σώζεται ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ τῆς θυγατρός του, ἀναγκάσαντος αὐτὸν νὰ προφέρῃ λέξεις τινὰς τῆς κοινῆς διαλέκτου, καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης δίδει αὐτῷ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του.

Ὁ δ' ἐξάδελφος αὐτοῦ Ἰάκωβος Ῥῖζος ὁ Ῥαγκαβῆς ἐλαττούμενος ἴσως αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπίνοιαν καὶ τὴν ἔμπνευσιν, ἦν ὅμως κατὰ τῆς γλώσσης τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τῆς στιχουργίας τὴν κλασικὴν καλλονὴν καὶ ἐντέλειαν, ἐκείνου ἔτι ἀνώτερος. Τρεῖς ἔμμετροι μεταφρασθεῖσαι τραγῳδίαι τῆς κλασικῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας, ὁ «Κίννας» τοῦ Κορνηλίου, ἡ «Φαίδρα» τοῦ Ῥακίνου καὶ ἡ «Ζαΐρα» τοῦ Βολταίρου εἰσὶν ἔργα ἐντελέστατα εἰς τὸ εἶδός των, συντελέσαντα εἰς τὴν διάπλασιν τῆς ἀπταίστου νέας ἡμῶν ποιητικῆς γλώσσης καὶ στιχουργίας. Ὅτι κατὰ τὸ κάλλος ἁμιλλῶνται πρὸς τ' ἀθάνατα πρω-

τότυπα ἃ ἐξελλήνισεν, ἀναγνωρίζων καὶ ὁ ἁρμοδιώτατος τούτων κριτής, ὁ Ῥῖζος (Νερουλός), ἔγραψε περὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τῆς Φαίδρας, τοῦτον τὸν ἀγχινούστατον στίχον·

«Ὁ Ῥῖζος ὁ Ἰάκωβος μετέφρασε Ῥακίνον.
Αὐτὸν ἐκεῖνος, ἢ αὐτὸς μετέφρασεν ἐκεῖνον;»

Ἔγραψε δὲ καὶ πολλὰ λυρικὰ ποιήματα, εὐφυῆ καὶ πλήρη γλυκύτητος, χάριτος καὶ φιλοκαλίας.

Πᾶσαι ὅμως αἱ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους γενόμεναι πολυπληθεῖς ποιητικαὶ ἀπόπειραι δὲν ἦσαν βεβαίως καὶ ἐπιτυχεῖς. Ἀλλ' ἐξ αὐτῶν δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπηθῇ μία, τοῦ Μακεδόνος ἰατροῦ Μιχ. Περδικάρη ὁ «Ἑρμῖλος» ἢ «Μελιρᾶς», σατυρικὸν ποίημα εἰς πολλὰ ᾄσματα, τὴν ὑπόθεσιν μὲν ἀρυόμενον ἔκ τινος τῶν ἧττον ἀξιοσυστάτων ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ, ἀλλ' ὑπ' αὐτὴν ἐνδύον εὐφυεστάτην καὶ δηκτικωτάτην ἐπίκρισιν τοῦ τότε βίου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ καλὴν μὲν ἔχον ἐν ὅλοις τὴν στιχουργίαν, ἀλλὰ πολλάκις βλαπτομένην δι' ἔλλειψιν σώφρονος συντομίας. Ἰατρός, διὰ μαγικοῦ ποτοῦ ἀκουσίως εἰς ὄνον μεταμορφωθείς, διηγεῖται ἐν μακρηγορίᾳ

πολλάκις φορτική, καὶ εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, οὐχὶ ἀπταίστους πάντοτε, ὅ,τι εἶδεν ἢ ἤκουσεν εἰς ἃς οἰκίας εἰσήχθη, ἀρχόντων, ἱερέων, ἰατρῶν, διδασκάλων, ἀκόμη καὶ Τούρκων καὶ κυριῶν, ἀστεῖα τὰ πλεῖστα καὶ καυστικῶς σατυρικά.

Τοῦ Χ. Γκίκα τὸ βουκολικὸν ποίημα, «Τὰ κατὰ Κλεάνθην καὶ Ἀβροκόμην», ἔχει καλοὺς μὲν τοὺς στίχους καὶ λίαν ἁρμονικούς, ἀλλὰ πολλὰ καὶ τὰ περιττὰ καὶ παρέλκοντα. Ὁ δὲ Γ. Λασσάνης ἐξέδωκε πεζὸν δραμάτιον, πατριωτικὸν πνέον ἐνθουσιασμόν, καὶ «Ἑλλὰς» ἐπιγραφόμενον, γραφὲν δ' εἰς πρόλογον ἄλλου μεγαλειτέρου ὃ ἐσχεδίαζε, ἀλλὰ δὲν ἐξέδωκεν, ὑπόθεσιν ἔχον τὸν Ἁρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα.

Καὶ ἄλλοι δ' ἐπροσπάθουν διὰ μεταφράσεων νὰ πλουτίσωσι τότε τὴν ἔτι πτωχὴν φιλολογίαν, οὐχὶ δὲ πάντοτε μετ' ἴσης ἐπιτυχίας. Ἀνόσιον φέρ' εἰπεῖν ἐπεχείρησεν ὁ Γ. Ῥουσιάδης, ἐκδοὺς πολυτελῶς εἰς τόμους 13 καὶ εἰς ἐλεεινοὺς ὁμοιοκαταλήκτους μετάφρασιν πάσης τῆς «Ἰλιάδος» καὶ πάσης τῆς «Ὀδυσσείας». Οὐδὲ πολὺ μᾶλλον ἀξιέπαινος δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦ Δ. Γουζέλη ἡ μετάφρασις τῆς «Ἱερουσαλὴμ τοῦ

Τάσου» καὶ μείζονος ἐπαίνου ἀξία δὲν εἶναι ἡ ἐκτενὴς αὐτοῦ ἐποποιΐα, ἡ ἐπιγραφομένη «Ἡ κρίσις τῆς Πατρίδος». Ἡ δὲ «Τραγῳδιῶν τινων τοῦ Βολταίρου» ὑπὸ Μ ι χ. Χ ρ ι σ τ ο φ ῆ, καὶ ἄλλων ὑπὸ Γ. Σ ε ρ ο υ ΐ ο υ, ὡς καὶ «Κωμῳδιῶν τοῦ Μολιέρου» ὑπὸ Κ. Κ ο κ κ ι ν ά κ η, ἀποδεικνύουσι γνῶσιν μὲν ἐντελῆ τῆς γλώσσης πολλάκις, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε καὶ τὴν δέουσαν φιλοκαλίαν περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἐν ᾧ ἡ πεζὴ μετάφρασις ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ τ ο ῦ ἐ ξ Ο ἰ κ ο ν ό μ ω ν τῆς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου, τοῦ «Φιλαργύρου», ἣν μετενόμασεν ὁ μεταφραστὴς «Ἑξηνταβελόνην», ἐστίν, εἰ καὶ οὐχὶ πᾶσα, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις, ἀριστούργημα καλλιλογίας καὶ εὐφυΐας, μὴ ἐλαττούμενον τοῦ πρωτοτύπου.

Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ῥ ή γ α ς ὁ Φ ε ρ α ῖ ο ς μετέφρασεν εἰς τὸ πεζὸν τινὰ τοῦ «Μεταστασίου» ὡς καὶ ἄλλοι ἄλλα τοῦ «Ἀλφιέρου», τοῦ «Κοτσεβοῦ» κτλ. εἰς χρῆσιν τῶν τότε πρῶτον, ἐπιμελείᾳ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν εὐπόρων Ἑλλήνων ἱδρυθέντων Ἑλληνικῶν θεάτρων ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐν Ὀδησσῷ.

Καί τινα δὲ τῶν ἀρίστων καὶ διδακτικωτάτων τῶν ἔτι σπανίων τότε, ἀλλὰ πρὸς σκοπὸν τῆς μορφώσεως τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς φιλοκαλίας γραφομένων ξένων μυθιστορημάτων ἤρχισαν μεταφράζοντες μετὰ πολλῆς περὶ τὴν γλῶσσαν ἐπιμελείας οἱ τότε λογιώτεροι τῶν φιλολόγων, ὡς ὁ Κούμας τὸν «Ἀγάθωνα» καὶ τοὺς «Ἀβδηρίτας» τοῦ Βειλάνδου, ὁ Γ. Λασσάνης τὰ «κατ' Ἀριστομένην καὶ Γόργον» τοῦ Γερμανοῦ Λαφονταίνου, ὁ Κυριακὸς Ἐλαίων τὸν «Κλεομένην» τοῦ αὐτοῦ, ὁ Ν. Πίκκολος τὰ «κατὰ Παῦλον καὶ Βιργινίαν» τοῦ Βερναρδίνου Σαινπιέρρου, ὁ Δ. Ἰσκενδὲρ τὸν «Ζαδὶγ» τοῦ Βολταίρου κτλ.

Β

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ φιλολογικὴ δραστηριότης παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἔχει πανταχοῦ καὶ πάντοτε δύω ἀναγκαίους παράγοντας, ὧν ὁ εἷς μόνος ἐστὶν ἀνεπαρκής, ἀφ' ἑνὸς τὴν ἔμφυτον εὐφυΐαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐθνι-

κὴν ὕπαρξιν καὶ εὐημερίαν· Καὶ ἡ μὲν ὑπῆρχε πάντοτε, ἀκατάστροφος, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φύσει, εἰ καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις λανθάνουσα, ἅμα δ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ιθ' αἰῶνος αἰσθητὰ ἐγένοντο προαναχρούσματα τῆς ἀναβιώσεως ἔκτοτε εἴδομεν ὅτι νέα, εἰ καὶ ἰσχνὴ ἔτι βλάστησις ἤρχισεν ἀναφαινομένη εἰς τὸ τέως ἄφορον ἔδαφος.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς τρίτης τοῦ αἰῶνος τούτου δεκαετηρίδος, ὅτε ἀμφότεραι αἱ ἀπαιτούμεναι συνθῆκαι συνδυασθεῖσαι παρέστησαν, ἡ βλάστησις γενναίως ἐχώρησε, καὶ, ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν δυσχερειῶν, παρήγαγε καρποὺς ἀγλαούς.

Ἡ τῆς πολιτικῆς αὐθυπαρξίας σύντροφος καὶ ποδηγέτις **δημοσιογραφία** μόλις ἀρξαμένη δι' ἰσχνῶν τινων ὀργάνων τῆς «Σάλπιγγος» ἐν Καλάμαις γραφομένης ὑπὸ Φαρμακίδου, τῶν «Χρονικῶν» καὶ τοῦ «Τηλεγράφου» ἐν Μεσολογγίῳ καὶ τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Ὕδρας», ἧς ἐκδότης ἦν ὁ Κ ι ά π π ε, κατεπλημμύρισεν ἐν τῷ ἔπειτα χρόνῳ τὴν Ἑλλάδα οὕτως, ὥστε οὐ μόνον ἐν τῇ πρωτευούσῃ βρύουσιν αἱ ἐφημερίδες, πολιτικαί τε καὶ φιλολογικαί, σπουδαῖαι καὶ ἀστεῖαι, ἀλλὰ

καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἡ στατιστικὴ αὐτῶν ἐστὶν ἀνέφικτος, διότι καθεκάστην ἀναφύονται νέαι, καὶ δημοσιογραφικὰ ὄργανα ἐκδίδονται καὶ ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὁρίων ὅπου Ἕλληνες διατρίβουσιν, οὐ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἄλλοις Ἑλληνικοῖς κέντροις τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ οἱ «Σύλλογοι», ἐν Τεργέστῃ ἡ «Ἡμέρα» διάσημος διὰ τῆς συντάξεως αὐτῆς τὴν ἐντέλειαν, ἐν Λειψίᾳ ὁ «Ἕσπερος» καὶ ἡ «Κλειὼ» ἐκδιδόμεναι μετὰ πλείστης φιλοκαλίας καλλιτεχνικῆς, ἐν Ἀθήναις δὲ ἡ «Ἑστία», ἡ «Ἑβδομὰς» καὶ ἡ «Διάπλασις τῶν Παίδων». Ὡς σπουδαίας δὲ κοινωνικῆς προόδου ἔνδειξις πρέπει νὰ μνημονευθῇ καὶ ἡ ὑπὸ λογίων γυναικῶν γραφομένη «Ἐφημερὶς τῶν Κυριῶν». Μεταξὺ δὲ τῶν φιλολογικῶν ἐφημερίδων αἱ ἀρχαιότεραι ἦσαν ἡ «Ἶρις», ἡ «Πανδώρα», ἡ «Ἠώ», ὁ «Ἐρανιστής», καὶ τιμὴν καὶ ὄφελος περιποιοῦσαι εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ «Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερίς», ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει «τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων» εἰς τερπνὴν δ᾽ ἀνάγνωσιν καὶ διάδοσιν κοινοφελῶν γνώσεων συντελοῦσι καὶ πολλὰ ἐκ τῶν φιλοκάλως ἐκδιδομένων Ἡμερολογίων.

Καὶ τὰ **διδακτικὰ** δὲ βιβλία προέβησαν ἀμέτρως πολλαπλασιαζόμενα καὶ ἐπὶ μᾶλλον τελειοποιούμενα· καὶ ὁ ζῆλος τῶν **μεταφράσεων** ἐξηκολούθησε πυρετωδῶς προϊών. Ἀληθὲς ὅμως ὅτι μετὰ τῶν ἀριστουργημάτων καὶ πολλὰ τῶν ἐφημέρων καὶ οὐχὶ πάντοτε ὠφελίμων ἔργων τῶν ξένων φιλολογιῶν μεταγγίζει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διὰ καλάμων ἔστιν ὅτε χαριεστάτων, πολλάκις ὅμως καὶ οὐχὶ λίαν ἐξησκημένων.

Συγχρόνως δὲ καὶ τὰ **πρωτότυπα**, εἴτε ἐπιστημονικὰ εἴτε καλλιλογικὰ ἔργα, ηὔξανον καὶ αὐτὰ ὁσημέραι κατά τε ἀξίαν καὶ κατ' ἀριθμόν.

1. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

α΄) Δι' ἀξιολόγων ἐκδόσεων ἀρχαίων συγγραφέων ἐξηκολούθησαν πλουτίζοντες τὴν **Φιλολογίαν** ἄνδρες ὡς ὁ **Κοραῆς**, ὁ **Δούκας**, ὅλην βιβλιοθήκην τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ῥητόρων, ἱστορικῶν, μετὰ παραφράσεων καὶ σχολίων ἐκδοὺς καὶ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα δωρεὰν διανείμας, ὁ **Βάμβας** καὶ ἄλλοι. Μετ' ἀξιολόγων δὲ σημειώσεων ἐξέδωκέ τινα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Πλάτωνος ὁ Γ. **Μηστριώτης**.

Μετὰ πολυτελείας δὲ σχολίων τοῦ Σοφοκλέους τὴν «Ἀντιγόνην» ὁ Πολίτης· καὶ τοῦ Δημοσθένους ὁ Ν. Νικοκλῆς τοὺς Φιλιππικούς, ὁ Βασσιάδης τοὺς Ὀλυνθιακούς. Πρῶτος ὁ Μηνᾶς Μινωΐδης ἐδημοσίευσεν οὓς ἀνεκάλυψεν ἐμμέτρους αἰσωπίους μύθους τοῦ «Βαβρείου». Ἀνέκδοτα δὲ σχόλια τοῦ Πινδάρου, εὑρεθέντα ἐν Πάτμῳ, ἐξέδωκεν ὁ Δ. Σεμιτέλος.

Μετέφρασαν δ' ἀρχαίους συγγραφεῖς ὁ Α. Ῥαδινὸς τὸν Ἡρόδοτον, ὁ Βαρδαλάχος τὴν «Κύρου Παιδείαν», ὁ Σκαλίδης τὸν «Ὅμηρον» εἰς τὸ πεζόν, τὸν «Θουκυδίδην» κτλ. Ἐκ δὲ τοῦ Λατινικοῦ ὁ Π. Κωνσταντινίδης τὰς «Ὠδὰς τοῦ Ὡρατίου» (πεζῶς), καὶ αὐτοῦ τὴν «Ποιητικὴν» (ἐπίσης πεζῶς) ὁ Ι. Δημητρίου, τοῦ «Κικέρωνος» δὲ καὶ τοῦ «Σαλουστίου» πολλὰ ὁ Κουπιτώρης. Ἀξιομνημόνευτον δ' ἔργον ἐστὶ τοῦ Δ. Γαλανοῦ ἡ ἐκ τῆς Σανσκριτικῆς μετάφρασις εἰς πεζὸν λόγον τῶν Ἰνδικῶν ἐπῶν «Βαλαβαράτας», «Χιτοπαδάτας» καὶ ἄλλων. Ὁ Βαρδαλάχος, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Κούμας, ὁ Βάμβας, ὁ Γεννάδιος, ὁ Βερναρδάκης, ὁ Παμ-

πούκης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, περὶ τοὺς τεσσαράκοντα, σκοπὸν ἔχοντες τὴν διευκόλυνσιν εὐμεθόδου σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς συνέγραψαν Γραμματικὰς λίαν διακεκριμένας.

Λεξικὸν δὲ τῆς μὲν ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τρίτομον ἐξειργάσθη ὁ Καρπολᾶς, καὶ ἄλλο μεγάλης ἀξίας ὁ Σκ. Βυζάντιος, ὅστις καὶ τῆς νέας, ἀντιπαραθέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν· τῆς βιβλικῆς γλώσσης ὁ ἐν Βοστώνῃ Ἕλλην καθηγητὴς Σοφοκλῆς, τῆς Λατινικῆς ὁ Οὐλερίχος, τῆς Γαλλικῆς κατὰ πρῶτον οἱ Νικολαΐδης Λεβαδεύς, Σαμουρκάσης καὶ Α. Ῥ. Ῥαγκαβῆς, καὶ συμφώνως πρὸς τοῦτο ὑπ' ἄλλων ἄλλα διαφόρων νέων γλωσσῶν.

Γλωσσικαὶ δ' ἔρευναι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μνείας ἄξιαι μετὰ τὰ «Ἄτακτα» τοῦ Κοραῆ, εἰσὶν αἱ ἀλλήλαις ἀντικρουόμεναι τοῦ Κ. Κόντου, Δ. Βερναρδάκη, Γ. Χατζιδάκη, καὶ τοῦ Ψυχάρη αἱ γαλλιστὶ γεγραμμέναι καὶ συζητήσεως ἐπιδεκτικαὶ πραγματεῖαι. Περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καταγωγῆς τῆς Νεοελληνικῆς ἔγραψαν μετὰ βαθύτητος καὶ πολυμαθείας ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, ὁ Π. Χιώ-

της, ὁ Μαυροφρύδης. Περὶ δὲ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς ἐξέδωκεν ὅλον βιβλίον, ποικίλων γνώσεων προϊόν, ἔχον δὲ τὸ ὕφος μᾶλλον δριμὺ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, καὶ φυλλάδιον γερμανιστὶ ὁ Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς, ὅστις, ὡς καὶ ὁ Ι. Βενθύλος, ἐπραγματεύθη καὶ περὶ «Μετρικῆς».

Ὁ Οἰκονόμος δὲ καὶ περὶ τῆς συγγενείας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ τῆς σλαυϊκῆς συνέγραψε τόμους τρεῖς, καὶ ὁ Γ. Πανταζίδης, περὶ τῶν Σημιτικῶν ἐτυμολογιῶν. Περίεργος δὲ συγγραφὴ περὶ τῆς Νεοελληνικῆς ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ Σ. Ζαμπελίου ἐπιγραφομένη «Πόθεν προέρχεται ἡ λέξις τραγουδῶ». Τὴν δ' ὁμηρικὴν διάλεκτον ἐπραγματεύθη ὁ Π. Σταυρινίδης, καὶ ὁ Κυριακός, ὁ Μηστριώτης, ὁ Ι. Πανταζίδης, ὁ Λιβαδᾶς καὶ ἄλλοι, ἐπρότειναν διορθώσεις εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ὁ Μαυροφρύδης ἔγραψε «Περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Λουκιανοῦ» καὶ τῆς «Ἐλεγειακῆς ποιήσεως τῶν ἀρχαίων». Ἔργα δὲ σπανίας βαθυνοίας καὶ πολυμαθείας εἰσὶ τοῦ Στεφ. Καραθεοδωρῆ

τὸ Περὶ «Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου» καὶ «Περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς ΕΙ».

Περὶ ξένων γλωσσῶν ἰδίως ἄξια μνείας ἐπραγματεύθη ὁ Α. Πασπάτης, τὴν τῶν «Βοημῶν ἢ Κατσιβέλων» (γαλλιστί), ὡς καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν μετὰ βαθείας κρίσεως ἐρευνῶν. Ὁ δὲ Α. Πυκίου συνέγραψε περὶ Ἀλβανῶν, οὓς ὡς Πελασγοὺς θεωρεῖ. Ἡ δ' ἐκ Κερκύρας πολυμαθεστάτη Μαργαρίτα Ἀλβάνη Μινιάτη ἔγραψε μετὰ σπανίας καλλιεπείας, γαλλιστὶ «Μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας», περὶ «Βυζαντικῆς καλλιτεχνίας», περὶ «Μουσικῆς τοῦ Βάγνερ», περὶ τοῦ «Ζωγράφου Κορρηγίου», ἔργον πανταχοῦ ἐπικροτηθέν, καὶ ἀγγλιστὶ περὶ «Δάντου».

Περὶ δ' Ἱστορίας τῆς φιλολογίας, μεταξὺ πολλῶν μνημονεύομεν τὰς «Βιογραφίας ἀρχαίων συγγραφέων» ὑπὸ Ἀσωπίου, ἀποθανόντος πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὅλου ἔργου, καὶ τοῦ αὐτοῦ τὴν «Περὶ Πινδάρου» ἀξιόλογον μονογραφίαν. Τοῦ Μουστοξύδου πλείστας πραγματείας ἐν ᾧ ἐξέδιδε περιοδικῷ τῷ «Ἑλληνομνήμονι», τοῦ Οἰκονόμου τὰ «Γραμματικὰ»

τοῦ Σοφ. Νικολαΐδου τὸ «Περὶ πνεύματος τῶν ἀρχαίων ποιητῶν», τοῦ Μηστριώτου, Θερειανοῦ, Βαλέττα, Βλάχου «Περὶ Ὁμήρου», τοῦ Κλέωνος Ῥίζου Ῥαγκαβῆ «Περὶ τοῦ καθ' Ὅμηρον βίου».

Περὶ τῶν «μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων συγγραφέων» πρέπει πρὸ παντὸς νὰ μνημονευθῶσι τὰ σπουδαιότατα ἔργα τοῦ Σάθα, εἴτε ἐκδόσεις ἀγνώστων χειρογράφων, εἴτε πρωτότυποι συγγραφαί, καὶ τὰ τοῦ Ζαβίρα, ὡς καὶ τὸν κατάλογον αὐτῶν ὑπὸ Παππαδοπούλου τοῦ Βρετοῦ.

Τῆς «Νεοελληνικῆς τέλος φιλολογίας ἱστορίαν» μέχρι τῶν ἡμερῶν του ἔγραφε καλλιεπέστάτην γαλλιστὶ ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος (Νερουλός), ἐν εἴδει μαθημάτων εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης αὐτὴν ἀπαγγείλας.

β') Εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν δέ, τὴν μελέτην καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ἀρχαίων μνημείων ὅσα καλύπτει ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος ἐπεδόθησαν οἱ Ἕλληνες μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀφ' ὅτου ἔλαβον αὐτῶν κατοχήν, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς τὸ ἀνώτατον αὐτῶν ἐγκαύχημα, ἔκδοσιν δὲ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων

μνημείων περιέχει ἡ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένη «Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερίς», ἧς ἄλλοτε μὲν προΐστατο ὁ Κ. Πιττάκης, νῦν δ' ἐπιστατοῦσιν ἄνδρες οὐχ ἧττον ζηλωταί, ἐμπειρότεροι δὲ τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Κουμανούδης, ὅστις καὶ μονογραφίαν περὶ τῶν ἀρχαίων ἐπιταφίων ἐξέδωκεν, ὁ Εὐστρατιάδης, ὁ Καστόρχης, ὁ Καββαδίας, Στάης, Μυλωνᾶς, Φίλιος καὶ ἄλλοι. Σοφωτάτας δὲ πραγματείας περὶ ἀρχαιοτάτων Λοκρικῶν ἐπιγραφῶν ἐξειργάσθη ὁ Χ. Οἰκονομίδης καὶ συλλογὴν ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν ἐξέδωκεν εἰς 2 τόμους εἰς 4ον γαλλιστὶ ὁ Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς, ὡσαύτως δ' ἑλληνιστὶ 2 τόμους τῶν «ἀρχαίων Ἀθηνῶν» ὡς καὶ τοπογραφικὰς πραγματείας. Γερμανιστὶ δ' ἔγραψε περὶ τῶν ἀρχαίων τάφων ὁ Κ. Περβάνογλους, καὶ περὶ τῶν «ἐπιγραφῶν τῆς Σύρου» ὁ Κλὼν Στέφανος. Περὶ «Αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων» ἐξέδωκεν ἀξιολόγους μονογραφίας ὁ Ἀθηναῖος Κ. Νεροῦτσος καὶ «ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν» ὁ Κ. Κοντογόνης· πολλὰς δ' ἐξαιρέτους «νομισματικὰς πραγματείας» ὁ Α. Ποστολάκας

καὶ ὁ Π. Λάμπρος, περὶ «ἀρχαιοτήτων τῆς Κεφαληνίας» ὁ Ζ. Ἰακωβάτος.

γ) Εἰς τὰς **ἱστορικὰς ἐπιστήμας** πρῶτος ἐνεφανίσθη ὡς συγγραφεὺς ὁ Κωνστ. Σχινᾶς, ἐκδοὺς τὸν πρῶτον μόνον τόμον «ἱστορίας τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν» πόρισμα μὲν ἐμβριθῶν μελετῶν, ἀλλὰ γεγραμμένον εἰς ὕφος οὐχὶ ῥέον καὶ εὐφραδές. Ἀξιόλογος δέ, διὰ τὴν βαθύτητα τῶν ἐρευνῶν, τὸ πρωτότυπον τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν κρίσεων καὶ τὴν ἔξοχον καλλιέπειαν, ἐστὶν ἡ «ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», ἣν πεντάτομον συνέγραψεν ὁ Κ. Παππαρηγόπουλος. Ὁ δὲ Κ. Ἀσώπιος ἐξέδωκεν ἐξαίρετον μονογραφίαν περὶ «Ἀλεξάνδρου». Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀποσιωπηθῶσι καὶ τοῦ Καστόρχη τὸ περὶ «σχέσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων» σύγγραμμα, τοῦ Κωνσταντινίδου ἡ «ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Χριστοῦ» καὶ τοῦ Πολυζωίδου τὸ «περὶ τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος μέχρι Ῥωμαίων». Ὁ Κοζάκης Τυπάλδος ἐξέδωκε πραγματείαν «περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς πτώσεως τῆς Ἑλλάδος», ἣν ἐπολέμησεν ὁ Φαρμακίδης.

Περὶ δὲ τῆς «καταγωγῆς τῶν νῦν Ἑλλήνων» ἔγραψεν ὁ Γ. Λευκίας εἰς γλῶσσαν ἀρχαίαν, ἀξίαν τῆς χάριτος τοῦ Λουκιανοῦ. Ὁ δὲ Ζαμπέλιος εἰς νεοελληνικὴν μέν, ἀλλὰ μᾶλλον σκοτεινήν, μακρὸν προοίμιον ἀποτελοῦν ὅλον σύγγραμμα «περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων». Ὁ Σάθας δέ, κατὰ πηγάς, ἃς αὐτὸς ἀνεῦρε διὰ μελέτης ἐνδελεχοῦς, «περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανούς». Τῶν «Καταλάνων» δὲ ἡ ἱστορία ὑπὸ Σ. Σταματιάδου, τῶν «Ἰονίων νήσων» ὑπὸ Π. Χιώτου, καὶ μάλιστα ἡ τῶν «Δουκῶν τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας» ὑπὸ Ι. Ρωμανοῦ εἰσὶν ἔργα προσοχῆς ἄξια, καὶ τοῦ Μ. Ρενιέρη «αἱ ἱστορικαὶ μελέται» διαπρέπουσιν, ὡς πάντα τὰ προϊόντα τοῦ χαρίεντος αὐτοῦ καλάμου, ἐπὶ βαθυνοίᾳ συγχρόνως καὶ καλλιεπείᾳ.

«Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» συνέγραψε γαλλιστὶ ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, μετὰ πολλῆς δ' ἐμβριθείας καὶ ἀμεροληψίας τετράτομον ὁ Σ. Τρικούπης καὶ ἔτι λεπτομερέστερον ἑξάτομον ὁ Ι. Φιλήμων, ὅστις καὶ τὴν τῆς «Φιλικῆς ἑταιρείας» ἐξέδωκεν. Ὁ δ'

ἐπίσκοπος Πατρῶν Γερμανός, ὁ Χρ. Περ-
ραιβὸς καὶ ὁ Ν. Σπηλιάδης ἐδημοσίευσαν
περίεργα ἀπομνημονεύματα τῶν χρόνων ἐκείνων,
καὶ ὁ Α. Γούδας εἰς πολλοὺς τόμους βιογρα-
φίας τῶν τότε διαπρεψάντων ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν τί-
τλον «Παραλλήλων». Τῆς δ' ἐπὶ Κυβερνήτου ἐπο-
χῆς καλλιεπέστατα συνέταξεν ἀπομνημονεύματα
ὁ Ν. Δραγούμης ὁ καὶ πολλὰς μονογραφίας
ἐκδοὺς διὰ τοῦ ἀξιολόγου φιλολογικοῦ περιοδικοῦ
τῆς «Πανδώρας», ἧς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέ-
λεσεν ὁ ἐκδότης.

«Ἱστορίαν δὲ τῆς Ἰταλίας» καὶ κριτικωτάτην
ἅμα καὶ καλλιεπεστάτην βιογραφίαν τοῦ ζωγρά-
φου Κορρεγίου ἔγραψε γαλλιστὶ ἡ φιλό αλος τε-
χνογνῶστις, ἡ ἑλληνὶς Κα Ἀλβάνα ἀπόγονος
τοῦ διασήμου ἱεροκήρυκος Μηνιάτου. Τὴν δ' ἱστο-
ρίαν τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας συνέγραψεν ἐξαι-
ρέτως, ὡς ἐκ δημοσιευθέντων αὐτῆς τεμαχίων
κρίνεται, ἡ Κα Αἰκατ. Ζάρκου.

Γεωγραφικὸν δὲ σύγγραμμα τρίτομον
πλείστου λόγου ἄξιον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλλη-
νικὰ» τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα πρὸς τὴν νέαν παρα-
θέτον, συνέγραψεν ὁ Ἰω. Ῥίζος ὁ Ῥαγκα-

βῆς· τῶν Ἀρχαίων δ' «Ἀθηνῶν τοπογραφίαν» ἐξειργάσθησαν ὁ Σουρμελῆς, ὁ Δ. Πανταζῆς, ὁ Α. Ῥαγκαβῆς, ὅστις γαλλιστὶ ἐξέδωκε τοπογραφικὰς πραγματείας καὶ περὶ «Εὐβοίας» καὶ «Ἀρκαδίας». Περὶ ταύτης δ' ἔγραψε καὶ ὁ Π. Κομνηνός· περὶ «Κερκύρας» δὲ πολυμαθέστατα ὁ Μουστοξύδης, περὶ «Χίου» ὁ Α. Βλαστός, περὶ «Τραπεζοῦντος» ὁ Π. Τριανταφυλλίδης, περὶ «Θράκης» ὁ Βασσιάδης, περὶ «Ἠπείρου» ὁ Α. Πάλλας, ὁ Δ. Ζῶτος, ὁ Σεμιτέλος, ὁ Ἀραβαντινός, ἰδίως περὶ «Δοδώνης». Περὶ ταύτης δὲ πολυτελὲς ἐξέδωκε σύγγραμμα γαλλιστὶ καὶ ὁ αὐτὴν ἀνασκάψας Καραπάνος. Τῶν «Κυκλάδων» δὲ τὴν τοπογραφίαν ἐξειργάσθη ὁ Μαλιαράκης, τῆς «Σύρου» ὁ Ἀμπελᾶς καὶ ὁ Κλὼν Στέφανος, τῆς «Σάμου», ὁ Σταματάκης καὶ ὁ Κριτικίδης, τῆς «Θήρας» ὁ Δεκιγάλας.

Μεγάλης ἀξίας σύγγραμμα ἐστὶ τὸ τρίτομον περὶ «Κωνσταντινουπόλεως» τοῦ ἐξόχου ἐκ τοῖς λογίοις Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου· τὸ αὐτὸ δ' ἀντικείμενον ἠσχόλησε καὶ τὸν Δ. Πασπάτην.

Περιήγησιν δ' εἰς «Παμφυλίαν» συνέγραψεν ὁ Δανιηλόγλους, εἰς Ἀβυσσινίαν ὁ Ποταγός· περὶ «Ἰσθμοῦ τῆς Σουέζης» ὁ Μ. Πάνος καὶ περὶ «Βουλγαρίας» ὁ μητροπολίτης Βελιγραδίου Ἄνθιμος Ἀλεξούδης.

δ') Ἡ **φιλοσοφία**, ἡ ἐν ἠρεμίᾳ νοὸς ἐκ τῆς πείρας ὑψηλὰ συμπεράσματα ἀρυομένη, δὲν εἶχε καιρὸν ὅπως αὐτοτελῶς ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ μόλις ἀναβιωσάσῃ Ἑλλάδι. Οὐχ ἧττον ὅμως, πλὴν τῶν μεταφράσεων ἐξ ὧν μάλιστα ἐπλουτίζετο, παρήγαγε καί τινα οὐκ εὐκαταφρόνητα πρωτότυπα προϊόντα, οἷον τοῦ Μ. Ῥενιέρη τὸ «δοκίμιον φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας», καὶ τὸ περὶ «Βλοσσίου καὶ Διοφάνους», τοῦ Π. Α. Βράϊλα τὰς «ἰδέας περὶ πρώτων ἀρχῶν», τὰ «στοιχεῖα φιλοσοφίας», τὰς «φιλοσοφικὰς μελέτας», καὶ ἄλλα ἕνδεκα ἐν ὅλοις συγγράμματα, ὑπὸ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἀκαδημιῶν ἐπευφημισθέντα. Ἄξιον δὲ πάσης συστάσεως ἐστὶ καὶ τοῦ Ι. Σκαλτσούνη τὸ νουνεχέστατον σύγγραμμα, τὸ ἐπιγραφόμενον «Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη», τὸ ὅλως ἐσφαλμένας καὶ ἐξ ἀμαθείας πηγαζούσας ἀποδεικνύον τὰς αἰτιάσεις τῶν διϊσχυριζομένων ὅτι τῆς ἀνθρωπίνου

ἐπιστήμης αἱ γνώσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἀνατρέπουσι τὰς βάσεις τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. «Γνωστικὴν» δὲ καὶ «εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν» ἔγραψε καὶ ὁ ἐπὶ παιδείᾳ μᾶλλον ἢ ἐπ' εὐθυχρισίᾳ διαπρέπων Θεοφιλ. Καΐρης.

«Ἱστορίαν» δὲ «τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας» συνέγραψεν ἑξάτομον ὁ Ν. Κοτζιᾶς, καὶ ἄλλην ὁ καὶ ἕτερα συντάξας φιλοσοφικὰ ἔργα Θ. Καροῦσος.

ε') **Θεολογικῶν** δὲ συγγραφῶν αἱ ἀξιώτεραι μνείας εἰσὶ τοῦ Κ. Κοντογόνη ἡ δίτομος «ἱστορία τῶν Πατέρων» καὶ ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία»· τοῦ Ἰγ. Μοσχάκη τὸ «περὶ ἀπολογητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν β'. καὶ γ'. αἰῶνα»· τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Βρυενίου ἡ ἔκδοσις τῶν δύω λόγων τοῦ Κλήμεντος, οὓς αὐτὸς πρῶτος ἀνεῦρε· τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μισαὴλ Ἀποστολίδου ἡ «Χριστιανικὴ ἠθικὴ» τοῦ Θ. Φαρμακίδου, ἡ ἑπτάτομος «ἔκδοσις τῆς Γραφῆς» μετὰ τῶν σχολιαστῶν· τοῦ Δαμαλᾶ ἡ «ἐξήγησις τῆς Ν. Γραφῆς», τοῦ Ν. Βαλέττα βιβλίον ὁλόκληρον καλλιεπέστατα γεγραμμένον περὶ μιᾶς εἰς τὸ Πιστεύω

ὑποστιγμῆς· τέλος τὰ ἐκ τῶν διαφόρων ἐπόψεων περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας προκύψαντα ἐριστικὰ συγγράμματα τοῦ Φαρμακίδου, τοῦ Οἰκονόμου, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Δημητρακοπούλου, τοῦ συνταγματάρχου Βαλλιάνου τοῦ Εὐαγγέλου Ἐμμανουήλ, τοῦ Δ. Μαρίνου·

Μεταξὺ δὲ τῶν «Ἱεροκηρύκων» διακρίνεται πρὸ πάντων Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων. Αἱ διδαχαὶ αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαι ὡς προχείρως ηὐτοσχεδιάζοντο ἐνώπιον κοινοῦ οὐχὶ πάντοτε ἐκ τῶν λογιωτέρων ἔχουσι μὲν ἀνωμαλίας περὶ τὸ ὕφος, ἀλλὰ διαπρέπουσιν ἐπ' εὐφραδίᾳ καὶ πολλάκις ἐπὶ ὕψει ἰδεῶν· ὁ δ' εὐγλωττότατος Λάτας οὗ ἀκατάσχετος ἔρρει ὁ λόγος, καὶ ἀπαράμιλλος ἐστὶν ἡ μνήμη, ὀλίγα μόνον ἐδημοσίευσε.

ς΄) Ἐν ταῖς **θετικαῖς δ' ἐπιστήμαις** ἀξιόλογον σειρὰν «Μαθηματικῶν» ἐξέδωκεν ὁ Γ. Βούρης, ἄλλην πεντάτομον ὁ Γεράκης, ἑξάτομον δὲ ὁ Καραντινός· «Ὑψηλὴν μαθηματικὴν» τετράτομον ὁ στρατηγὸς Σοφιανός· «Συλλογὴν προβλημάτων» δίτομον ὁ Σ. Σοῦτσος καὶ Α. Ρ. Ραγκαβῆς· ὁ δὲ Ν. Νικολαΐδης,

ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνάλεκτα» περιοδικὸν περὶ μαθηματικῆς πραγματευόμενον, καὶ ἑλκύσαν τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Εὐρώπῃ σοφῶν.

Ἀστρονομικὰς δὲ παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἐδημοσίευσεν ὁ Δ. Κοκκίδης καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπείου Γερμανὸς Σμίθ, ὅστις καὶ λαμπρὸν ἐξειργάσθη χάρτην τῆς σελήνης εἰς μεγίστας διαστάσεις, ἐκδοθέντα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου.

Περὶ **Φυσικῆς** καὶ **Χημείας** μεταξὺ πλείστων συγγραφέντων διακρίνονται μάλιστα τὰ ἔργα τοῦ Δαμασκηνοῦ, Λάκωνος, Ψύχα, Κοκκώνη, Στρούμπου, Παυλίδου, Πύρλα, Ἰωάννου Ἰωάνου, Λ. Δοσίου.

Βοτανικὴν ἔγραψεν ὁ Λαβιανός, καὶ διὰ νέων ἀνακαλύψεων ἐπλούτισεν αὐτὴν ὁ Θ. Ὀρφανίδης, καὶ πολλαὶ ἐξεδόθησαν γεωλογικαὶ καὶ ὀρυκτολογικαὶ μονογραφίαι. **Γεωργικὰ** δὲ συγγράμματα εἰσὶ τὰ κυριώτερα ἡ τρίτομος «Γεωργία» τοῦ Γρ. Παλαιολόγου, καὶ τοῦ Γενναδίου πολλαὶ ἀξιόλογοι πραγματεῖαι.

Ἡ **Ἰατρικὴ** ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου (1837) ἤρχισε τρεφομένη ἐκ ξένων συγ-

γραμμάτων καὶ ἐκ μεταφράσεων. Πρῶτος δὲ πρωτότυπον «Ἀνατομίαν» ἐκδούς, καὶ πρὸς τὰς δυσχερείας τῆς ὀνοματοθεσίας αὐτῆς ἐπιτυχέστατα παλαίσας, ἦν ὁ Δ. Μαυροκορδάτος· εἶτα δ' ἐξέδωκαν ἀξιοσύστατα ἔργα περὶ αὐτῆς ὁ Ζαβιτσάνος, ὁ Κ. Δηλιγιάννης καὶ ἄλλοι. Περὶ τὴν φυσιολογίαν δ' ἠσχολήθησαν ὁ Πρινάρης, ὁ Καραμίτσας, ὁ Ζωχιός, ὁ Καλλιβούρσης. Ἰατρικαὶ καὶ παθολογικαὶ «μονογραφίαι» πολλαὶ ἐξεδόθησαν, ἐν αἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι τοῦ Βιτσάρη ἡ τρίτομος πραγματεία περὶ «Γυναικείων παθῶν», τοῦ Ν. Κωστῆ ἡ «Μαιευτική»· τοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Λάνδερερ, Σαρδέλη, Χατσίσκου, Ἀφεντούλη ἡ «Φαρμακολογία» καὶ τοῦ Ι. Βούρου τὸ περὶ «Φαρμακευτικῆς τῶν ἀρχαίων».

ζ') Αἱ **πολιτικαὶ δ' ἐπιστῆμαι** μόνον μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ἐδύναντο νὰ λάβωσι θέσιν ἐν τῇ φιλολογίᾳ, καὶ ἐπλουτίσθησαν τῷ ὄντι οὐκ ὀλίγον ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου.

Τὴν πρώτην εἰς τὰ δικαστήρια εἰσαχθεῖσαν νομολογίαν, τὴν βυζαντινὴν τοῦ «Ἀρμενοπούλου» μετέφρασε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Κλονάρης.

Πλήρης δ' ἔπειτα κατήρτισε κώδηκας ὁ Κ. Σχινᾶς, μετὰ βαθείας νομικῆς καὶ φιλολογικῆς παιδείας, τὰς μὲν διατάξεις ἐκ τῶν ἀρίστων τῶν νέων νομοθεσιῶν, τὴν δ' ὀνοματοθεσίαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀρυόμενος συγγραφέων.

Προσέτι δὲ περὶ τῆς ἀρχαίας νομοθεσίας τῶν Ἀθηναίων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σόλων», καὶ περὶ τῶν «ναυτικῶν νόμων τῶν Ῥοδίων καὶ Βυζαντίου» συνέγραψεν ὁ Ν. Παππαδούκας, περὶ «Ῥωμαϊκοῦ δικαίου» εἰς πέντε τόμους ὁ Π. Καλλιγᾶς· περὶ «Ποινικοῦ δικαίου» ὁ Α. Μεταξᾶς, ὁ Σαρίπολος, ὁ Κ. Κωστῆς. ὁ Χ. Παππαντωνόπουλος, ὁ Ν. Καρατζᾶς, ἐκδοὺς καὶ «Δικαστικὴν Πρακτικήν». Τὸ «Ἐμπορικὸν δίκαιον» διεπραγματεύθησαν ὁ Γ. Μαυροκορδάτος καὶ Γ. Ῥάλλης· τὸ δὲ «Πολιτικόν», μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ὁ Π. Παπαρρηγόπουλος, ὁ Π. Καλλιγᾶς εἰς τόμους 4· καὶ τὴν «Πολιτικὴν δικονομίαν», πλὴν τοῦ Γερμανοῦ Φέδερ ὅστις ὡς Ἕλλην ἐχρᾶτο τῇ Ἑλληνικῇ ὁ Β. Οἰκονομίδης εἰς τόμους δύω. «Συλλογὴν» δὲ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων πολύτομον ἐξέδωκεν ὁ Γ. Ῥάλλης, καὶ τῶν «διοι-

κητικῶν» πεντάτομον ὁ Θ. Δηλιγιάννης μετὰ τοῦ Ζηνοπούλου, ἄλλην τρίτομον ὁ Β. Νικολόπουλος, καὶ ἄλλην ὁ Α. Κακουλίδης· τὰς δὲ πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Βασιλείας νομικὰς διατάξεις συνέλεξεν εἰς τόμους ἑπτὰ ὁ Α. Μάμουκας. Δεκαπεντάτομον δ' «Εὑρετήριον» τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας ἐξειργάσθη ὁ Ν. Ἰωαννίδης.

Περὶ τῶν «Πολιτικῶν ἐπιστημῶν» καὶ τῆς ὠφελείας καὶ ἐκτάσεως αὐτῶν ἐπραγματεύθη ὁ Γεώργιος Ἀθανασίου· περὶ «Συνταγματικοῦ δὲ δικαίου» ὁ Σαρίπολος, καὶ ὁμοίως καὶ ὁ Ν. Παπαδούκας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱππόδαμος»· περὶ τῶν «Ἀρχαίων πολιτευμάτων» δὲ ὁ Κοκκώνης. Τρίτομον δὲ πραγματείαν περὶ «Συνταγματικῶν ζητημάτων» συνέταξεν ὁ Ροντήρης. Ὁ δὲ Σ. Ἀντωνιάδης καὶ ὁ Περ. Ἀργυρόπουλος ἔγραψαν περὶ «Δημοτικῆς διοικήσεως».

Περὶ «Διδακτικῆς» ἀξιόλογον καὶ φιλοσοφικῶς ἐσκεμμένον ἔργον ἐστὶν ἡ «Συλλογὴ τῶν λόγων» τῆς περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐμπειροτάτης κ. Καλλιόπης Κεχαγιᾶ.

Περὶ «Πολιτικῆς οἰκονομίας» προέχοντα ἔργα εἰσὶ πρὸ πάντων τὰ τοῦ καθηγητοῦ Ι. Σούτσου, ὡς τὸ περὶ «Παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου» σύγγραμμα διακρινόμενον διὰ τῆς κρίσεως τὴν βαθύτητα, τὴν λογικὴν ἐν τῇ ἐκθέσει καὶ τοῦ ὕφους τὴν καλλιέπειαν.

Εἰς τ' ἀφορῶντα δὲ τὰ «Στρατιωτικὰ» πρῶτος μνείας ἄξιος ἐστὶν ὁ Ι. Ῥόδιος, ὁ κατ' ἀρχὰς ἐξελληνίσας, καὶ ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν εἰσαγαγὼν τοὺς στρατιωτικοὺς κανονισμοὺς καὶ τὴν ὀνοματολογίαν αὐτῶν εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Α. Χαντζερῆς, ὁ Πουρναρᾶς καὶ ἄλλοι ἐξέδωκαν σοφὰς στρατιωτικὰς μονογραφίας. Ὁ Ι. Κοκκίδης καὶ ὁ Ἀριστ. Ρ. Ραγκαβῆς ἔγραψαν σκέψεις περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, καὶ ὑπὸ Ν. Ῥίζου καὶ ἄλλων πολλὰ ἄλλα ἐξεδόθησαν περὶ «Ὁπλικῆς», «Τακτικῆς», «Ὀχυρωματικῆς» κτλ.

Τῆς «Ναυτικῆς» δὲ γενικὴν θεωρίαν ἐξέδωκαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στόλου Βριόννης, Τρικαλιώτης, Ι. Ἀποστόλης, Ν. Κοτζιᾶς· ὁ δὲ Λεωνίδας Παλάσκας ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ πραγματείαν περὶ «Ναυτικο-ἀστρονομι-

κῶν παρατηρήσεων», μεγάλως καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἐπιδοκιμασθεῖσαν.

2. ΚΑΛΛΙΛΟΓΙΑ

α′) Ποίησις.

Ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ἐσβέσθησαν τὰ δημοτικὰ ᾄσματα. Ἡ Μοῦσα ἤδη καλλιεργουμένη ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἥτις ἀνέκυψεν, ἔπαυσε διὰ τραχέων ἀλλ' ὑψηλῶν τόνων αὐτοσχεδίως ἐκφέρουσα πόθους ἤδη ἐκπληρωθέντας. Ἀλλ' ὅτε τὸ ἔθνος ᾐσθάνθη ἐπανελθούσας πάσας τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἑπόμενον ἦν μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς φιλολογίας κλάδων ν' ἀναθάλῃ παρ' αὐτῷ καὶ ὁ εὐγενέστερος τῆς ποιήσεως. Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν εἰς αὐτὴν ἐπιδιδομένων, τὴν ποίησιν ἐννοοῦντες ὡς τὸ εὐγενέστατον ἄνθος τῆς καλλιεπείας, ἐπεμελοῦντο τῆς γλώσσης, ἣν διεμόρφου ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀγωγή, καὶ ἥτις εὕρισκεν ἀκένωτον πλουτισμοῦ ταμεῖον ἐν τοῖς κληροδοτηθεῖσιν ἡμῖν θησαυροῖς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας.

Ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ οἱ εἴτε πρεσβεύοντες ὅτι

ἡ Μοῦσα πρέπει νὰ τονίζῃ τὰς χορδάς της εἰς τὴν διαπασῶν τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ, εἴτε ὑπὸ τοιαύτην πρόφασιν τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν τοῦ νὰ ἐκτείνωσιν αὐτὰς ὑψηλότερον κρύπτοντες. Ἐντεῦθεν ἐπήγασαν δύω κατηγορίαι ποιήσεως, ἡ τῶν καθαριστῶν καὶ ἡ τῶν χυδαϊστῶν.

1. ΚΑΘΑΡΙΣΤΑΙ

Οἱ εἰς τὴν ποίησιν τὴν καθαρωτάτην καὶ τελειοτάτην γλῶσσαν ἐπιδιώκοντες ὁρμῶνται ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ὁ ποιητὴς ἐστὶν ὁ τῆς γλώσσης ἀνώτατος καλλιτέχνης, καὶ πρέπει, παντὸς τοῦ πλούτου αὐτῆς κάτοχος, νὰ κατεργάζηται αὐτὴν μετὰ πάσης ἐπιμελείας.

Ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς προλαβούσης ἐποχῆς ἐξηκολούθησαν γράφοντες· ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος ὁ Νερουλός, ὅστις, καίτοι εἰς τῆς πατρίδος του τὴν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν δραστηριώτατα ἀφιερωθείς, δὲν ἔπαυσε καὶ τὴν Μοῦσαν, εἰ καὶ παρέργως, ἀλλὰ μετὰ πάσης φιλοκαλίας καλλιεργῶν, καὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἰσὶν ᾠδαί, ὧν μία, ἡ «Πρὸς τὴν Ἑλλάδα» διαπρέπει παρὰ πάντα τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα ἐπὶ καλλιεπείᾳ, δυνάμει καὶ

ὕψει. Ἔγραψε δὲ καὶ κωμῳδίας τινὰς εἰς τὸ πεζόν, τὸν «Ἐφημεριδοφόβον» καὶ τὴν «Ἐρωτηματικὴν οἰκογένειαν», αἵτινες ὅμως, ψυχραί, στερούμεναι εὑρέσεως καὶ αὐτῆς τῆς χάριτος τοῦ ὕφους καὶ τῆς γλωσσικῆς ἀκριβείας ἐφ' ᾗ διαπρέπουσι τὰ λοιπὰ πεζὰ αὐτοῦ ἔργα, εἰσὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ κατώτερα, καὶ δικαίως ἐξεδόθησαν ὑπ' ἀρχικὰ γράμματα ἀντὶ τοῦ ὀνόματός του.

Ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος ὁ Ῥαγκαβῆς, πλὴν πολλῶν λυρικῶν, πρὸς τὰ ἀρχαιότερα αὐτοῦ ἔργα ἐξισουμένων μετέφρασε καὶ τὴν «Ἀνδρομάχην» τοῦ Ῥακίνου, εἰς ἐντέλειαν μὴ λειπομένην τῆς τῶν προτέρων του μεταφράσεων, καὶ ἐποίησε καὶ δύω τραγῳδίας, τὸν «Κώρεσσον» καὶ «Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον», ἀμφοτέρας ἀπταίστους μὲν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εὕρεσιν καὶ τὸ οὐχὶ λίαν ζωηρὸν τοῦ χαρακτηρισμοῦ καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀναπολούσας τὰ πρωτότυπα τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, ὧν εἰσὶν ἀπήχησις. Πολὺ δὲ τούτων προτιμότερον διὰ τὰς ποικίλας αὐτοῦ καλλονάς, καὶ μάλιστα τὰς τῶν χορικῶν αὐτοῦ μερῶν, ἐστὶ τὸ ἀλληγορικὸν αὐτοῦ δραμάτιον τὸ φέρον τίτλον

«Ἡ ἐπάνοδος τῶν Μουσῶν». Πνέον ποίησιν καὶ πατριωτισμὸν παριστᾷ τὰς Μούσας ἐπανελθούσας εἰς τὸν Ἑλικῶνα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ὁ Φθόνος καὶ ἡ Ἔρις ἐμβάλλουσιν αὐταῖς ἐμφυλίους διχονοίας, μέχρις οὗ κατὰ θέσπισμα τοῦ Διός, τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου βασιλέως φαίνεται διὰ φλογερῶν γραμμάτων κεχαραγμένον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τὰ τέρατα κεραυνωθέντα, πίπτουσιν εἰς τὸν τάρταρον ἐξ οὗ προῆλθον.

Ὡς ἐξαίσιος δὲ πλουτισμὸς τῆς συγχρόνου φιλολογίας πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ εἰς τὴν καθομιλουμένην εἰς ῥέοντας καὶ μετρικῶς ἀπταίστους ἑξαμέτρους ἀκριβεστάτη μετάφρασις τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου, δικαιουμένη νὰ θεωρηθῇ, ὡς οὐ μόνον ἐφάμιλλος τῶν ἀρίστων εἰς ἄλλας γλώσσας τεχνουργηθεισῶν, ἀλλὰ καὶ ἐντελεστέρα.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δ' ἀμέσως τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ συγχρόνως ἐνέτειναν τὴν μελῳδικὴν λύραν των οἱ δύω ἀδελφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος, ἐξάδελφοι τοῦ Ι. Ρ. Ῥαγκαβῆ. Ἀμφότεροι ἐνέκυψαν ἐπιμελέστατα εἰς τὴν ἔντεχνον καλλιέργειαν τῆς γλώσσης καὶ

τοῦ στίχου τὴν μελῳδίαν. Δύναται δέ, ἀντιπαρατιθεμένων αὐτῶν, νὰ παρατηρηθῇ ἐν γένει ὅτι ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἦν εὐφυέστερος, ὁ δὲ Παναγιώτης μεγαλοφυέστερος.

Οὗτος, δι' ὑψιπετοῦς φαντασίας πεπροικισμένος, καὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Λαμαρτίνου θαρραλέως βαίνων, θ' ἀνεδείκνυτο λυρικὸς ποιητὴς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων, ἂν δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὴν πολιτικὴν νὰ τὸν ἀντιπερισπᾷ εἰς βαθμὸν ὥστε οὐ μόνον εἰς τῆς τέχνης τοὺς κανόνας, ἀλλ' οὐδ' εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, καὶ εἰς τῆς ποιητικῆς του κλίσεως τὰς ἀξιώσεις νὰ ἐμβαθύνῃ ἐνίοτε. Διὰ τοῦτο αἱ μὲν λυρικαὶ αὐτοῦ συνθέσεις βρίθουσι ποιητικῶν καλλονῶν καὶ ὕψους καὶ χάριτος, ἀλλ' ὁσάκις παρεκτρέπεται εἰς ἄλλας τοῦ Παρνασσοῦ ἀτραπούς, αἵτινες τῷ εἰσὶ ξέναι, ἀποτυγχάνει, ἢ μᾶλλον, ὑπὸ ὁποῖον δήποτε τύπον καὶ σχῆμα, ᾠδὰς γράφει πάντοτε ἐν ἀγνοίᾳ του.

Καίτοι γράψας περὶ γλώσσης βιβλίον ὁλόκληρον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ νέα σχολή», ἔχει τὸ ὕφος καθαρὸν μὲν καὶ καλλιτέχνως ἐξειργασμένον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάντοτε ἄψογον. Οἱ δὲ στίχοι του

Παναγ

εἰσὶ πάντοτε καλλιεπεῖς, εὔφωνοι, καὶ οὐδὲν ἔχοντες τὸ παρέλκον.

Τῶν δραμάτων αὐτοῦ τὸ προκριτώτερον, ὁ «Ὁδοιπόρος», ἐστὶ μίμησις μᾶλλον ὠχρὰ τῆς μελαγχολούσης Μούσης τοῦ Βύρωνος. Νεανίας τις ἐν πατριωτικῷ ἐνθουσιασμῷ ἀφεὶς τὴν μνηστήν του ἵνα σπεύσῃ εἰς ἄμυναν τῆς πατρίδος του, καὶ νομίζων ὅτι αὐτὴ ἀπέθανε, ἐγκλείεται εἰς μοναστήριον τοῦ Ἄθω, καὶ ἐκεῖ ψάλλει τὴν θλίψιν καὶ τὴν μετάνοιάν τού διὰ τὴν ὑποτιθεμένην ἁμαρτίαν του ἐν σκηναῖς, αἵτινες εἰσὶν ὡραῖαι ᾠδαί, ἀλλ' ἐστερημέναι παντὸς δραματικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ δὲ δρᾶμα πολὺ δὲν ὠφελεῖται οὐδὲ κατὰ τὴν πλοκὴν οὐδὲ κατὰ τὴν πιθανότητα, ὅτε ἡ μνηστή του τῷ παρουσιάζεται μετημφιεσμένη, τὸν ἐλέγχει διὰ τὴν ἐγκατάλειψίν της, καὶ ἀποθνήσκει· ἐκεῖνος δέ, ἀφ' οὗ πρὶν ἢ τὴν ἀναγνωρίσῃ, ἐρωτικῶς διάκειται πρὸς αὐτήν, ἐννοεῖ τέλος τὴν ἀπάτην του καὶ φονεύεται. Τὸ σύνολον ὡς δρᾶμα, ἐστὶ κατώτερον κρίσεως· τὰ μέρη, ὡς λυρικὰ τεμάχια, εἰσὶν ἐξαίσια.

Ἐντελῶς τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ῥηθῇ καὶ περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ δράματός του, τοῦ «Μεσσίου», καὶ

περὶ τῶν δύω πατριωτικῶν, τοῦ «Βλαχάβα» καὶ τοῦ «Καραϊσκάκη», ἅτινα εἰσὶ συρραφὴ ἄτεχνος, ἄνευ εὑρέσεως, πλοκῆς καὶ ἐνδιαφέροντος, ἀληθῶν λυρικῶν ἀριστουργημάτων. Ἐν Παρισίοις δ' ὅτε ἐσπούδαζεν, ἐξέδωκεν ὁ συγγραφεὺς καὶ ᾠδὰς γαλλιστὶ ἐστιχουργημένας, αἵτινες καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῶν ἀρίστων τότε ποιητῶν ἐχειροκροτήθησαν.

Τοῦ δὲ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἡ Μοῦσα, ἧττον ὑψηλή, ἀλλὰ χαριεστέρα τῆς τοῦ Παναγιώτου, ἦν πρωτότυπος μὲν ἐν τῷ κυριωτέρῳ αὐτῆς χαρακτῆρι, ἀλλ' ἐν πολλοῖς παρηκολούθει ἐκείνην διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεγνώριζε τὸν ἀδελφόν του ὡς κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος ἑαυτοῦ ὑπέροχον. Ἡ σάτυρα ἦν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ εἰδικότης, καὶ ὁσάκις ἐνέμενε πιστὸς εἰς αὐτήν, δὲν ἦν κατώτερος τῶν τοῦ εἴδους τούτου ποιητῶν οὐδενὸς χρόνου καὶ οὐδενὸς τόπου. Φιλόκαλος, δηκτικὸς μετὰ λεπτότητος, εἰς κοινοὺς τόπους καὶ χυδαίους ἀστεϊσμοὺς οὐδέποτε καταβιβαζόμενος, ἦν ὡς πρὸς τὴν στιχουργικὴν καὶ τὴν γλωσσικὴν φιλοκαλίαν ἴσος τῷ ἀδελφῷ του, πολλάκις δὲ καὶ ἀνώτερος. Αἱ

πλεῖσται τῶν σατυρῶν αὐτοῦ εἰσὶν ἀπαράμιλλοι διὰ τὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὴν φράσιν. Ὁσάκις ὅμως, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὸ ἴδιον πνεῦμα, κατέφευγεν εἰς ἀλλότρια, δανειζόμενος ἢ ὑπεξαιρῶν, ὡς ὅτε ἐπροσπάθει νὰ οἰκειοποιηθῇ τινὰ τῶν τοῦ Βερανζέρου ἢ τοῦ Βαρθελεμῆ, ἐλέγχετο λειπόμενος καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν πρωτοτύπων του. Τὸ κύριον ἐλάττωμά του, σπουδαῖον διὰ κριτικὸν καὶ σατυριστήν, ἦν ἡ ἔλλειψις ἀνεξαρτησίας περὶ τὴν κρίσιν του. Τὰ πλεῖστα καὶ ὀξύτερα τῶν βελῶν του στρέφων κατὰ τῶν πολιτευομένων, ἐσκόπευε πρὸ πάντων τοὺς οὓς τῷ ἐπεδείκνυεν ἡ ἱκανῶς ἀγχίστροφος τοῦ ἀδελφοῦ του πολιτική· μέτρον δὲ στερούμενος, τὸν εὐτράπελον σαρκασμὸν ἐπέτεινε ταχέως εἰς δριμὺν λίβελλον, καὶ οὕτως ἐκορύφωσε φέρ' εἰπεῖν τὴν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου καταφοράν του μέχρι τοῦ νὰ προκαλέσῃ διὰ στίχων ἀξιοκατακρίτων, εἰ καὶ ὡραίων, ὡς καὶ τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ.

Ὡς δ' ὁ Παναγιώτης, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὰ ἴχνη ἐκείνου βαδίζων, παρεγνώριζε πολλάκις τὴν ἰδιότητα τῆς ἰδίας Μούσης, καὶ παρέφερεν αὐτὴν εἰς εἴδη ποιήσεως ὅλως ἀλλότρια, εἰς ἃ προσκό-

πτουσα ἐναυάγει. Οὕτως ὅλως ἄπειρος τῆς δραματικῆς καὶ ἥκιστα ἐγκύψας εἰς αὐτῆς τὴν φύσιν καὶ τοὺς κανόνας, ἔγραψεν οὐχ ἧττον τέσσαρας κωμῳδίας, ὧν καὶ αὐτὴ ἡ πρώτη καὶ ἀρίστη ὁ «Ἄσωτος» οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ὡραίων καὶ ἀγγινουστάτων σατυρῶν καὶ σατυρικῶν διαλόγων ἀδέξιον κρᾶμα μετὰ ῥωμαντικῶν ἐκχύσεων, κατὰ μίμησιν τῶν τοῦ Παναγιώτου. Τὸ δ' ἐκ τῆς ψυχολογικῶς ἀτόπου ταύτης συναρμολογίας καταρτισθὲν δρᾶμα δὲν ἔχει κἂν τὴν εἰς πᾶν σατυρικὸν ἔργον ἀναπόφευκτον συνθήκην τῆς ἐπικαίρου ἐφαρμογῆς. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἥρως τοῦ δράματος ἐστὶ βαθύπλουτός τις εἰς συναναστροφὰς καὶ χορούς, καὶ εἰς παρασίτους, ἀγύρτας ἰατρούς, δικηγόρους τυχοδιώκτας, κόλακας ποιητὰς τὴν περιουσίαν του καταδαπανῶν ἐν Ναυπλίῳ, ὅπου, ὅτε ἐγράφετο αὕτη ἡ κωμῳδία οὔτε ἰατροὶ σχεδὸν ὑπῆρχον, οὔτε δικηγόροι, οὔτε ποιηταὶ ἄλλοι πλὴν τῶν δύω ἀδελφῶν, οὔτε πρὸ πάντων, οὐχὶ βαθύπλουτοι κάτοικοι, ἀλλ' οὐδὲ κἂν εὐπορώτεροι τῶν ἀποχειροβιώτων. Ἔτι δ' ἀδεξιωτέραν ἔχον τὴν πλοκὴν καὶ ἀδεξίως συμφύρον ἄκρους καὶ ἀπιθάνους χαρακτῆρας, τὸ δρᾶμα τοῦτο

κέκτηται ὅμως εἰς τὰ καθέκαστα πλείστας καλλονὰς εὐφυοῦς καὶ ἐντελοῦς στιχουργίας. Τρεῖς δ' ἕτεραι κωμῳδίαι «Ὁ πρωθυπουργός», «Ὁ ἀτίθασσος ποιητής», «Τὸ συνταγματικὸν σχολεῖον», ὑπὸ δραματικὴν ἔποψιν οὐχὶ ἐντελέστεραι, εἰσὶ τοῦ 'Ασώτου κατώτεραι ὡς πρὸς τὰ διακρίνοντα αὐτὸν πλεονεκτήματα, πλὴν πάντοτε τῶν τῆς γλώσσης καὶ τῆς στιχουργίας, εἰσὶ σάτυραι, πολλάκις ὡραῖαι, ἀτέχνως συνερραμμέναι.

Καὶ τῆς ἐπικῆς δὲ ποιήσεως μὴ διστάσας ν' ἀποπειραθῇ ὁ Α. Σοῦτσος κατὰ παράδειγμα τοῦ ἀδελφοῦ του ἔγραψε ποίημα τὸν «Περιπλανώμενον», ὃ ἀνηγγέλθη ὅτι ἔμελλε νὰ περιλάβῃ δώδεκα ῥαψῳδίας, ἐξετάθη ὅμως εἰς μόνον τέσσαρας, σειρὰ καὶ αὐτὸ κυρίως πολιτικῶν σατυρῶν, λαμπρῶς μέν, ὡς πάντοτε, ἐστιχουργημένων, ἀλλὰ ψυχρῶς συνδεομένων εἰς μῦθον ἥκιστα ἐπαγωγὸν καὶ μικρὸν ἔχοντα τὸ ἐνδιαφέρον. Γνήσιος ἀδελφὸς τοῦ «Ὁδοιπόρου» τοῦ Παναγιώτου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὅπου ἐκεῖνος κλαίει οὗτος σατυρικῶς μεμψιμοιρεῖ, ὁ «Περιπλανώμενος», μετὰ δριμὺν Φιλιππικὸν κατὰ τῶν Βαυαρῶν, ἀφ' οὗ λυρικῶς ψάλῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα, τὴν θάλασσαν, τὸν οὐ-

ρανόν της, ἀπέρχεται εἰς Ῥώμην, ἣν ἐπίσης ψάλλει κατὰ ζῆλον τοῦ ἀδελφοῦ του ἢ τοῦ Βύρωνος, ὅπου ζητεῖ τὴν μνηστήν του, ἀλλὰ μὴ εὑρὼν αὐτήν, ψάλλει τὰ ἀρχαῖα καὶ νέα μνημεῖα τῆς πόλεως· ἀλλ' εἰς τὰ ὕδατα πηγῆς τινος βλέπει αἴφνης ἀνταναχλωμένην τὴν μορφὴν τῆς ἀγαπητῆς του, ἥτις τῷ ἀποτείνει τὰς αὐτὰς ἐπιπλήξεις ἃς ὁ Ὁδοιπόρος εἰς τὴν ἰδικήν του, ὅτι τὴν ἀφῆκεν ἵνα πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, καὶ ἐν ᾧ αὐτὸς λιποθυμεῖ, ἐκείνη ἀπέρχεται. Εἶτα δ' ἀπαντῶνται πάλιν, συνοδοιποροῦσιν εἰς Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην, ὅπου φαίνεται ὅτι ἡ ἡρωῒς ἀποθνήσκει. Ὁ Περιπλανώμενος πλανᾶται ἔπειτα εἰς τὴν Ἀμερικήν· ἔπειτα ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας, ἀπαγγέλλει ἐν τῇ πλατείᾳ δριμύτατα ἐλεγεῖα κατὰ τῆς τότε κυβερνήσεως, φυλακίζεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀφ' ὅπου ῥίπτεται κατὰ τῶν κρημνῶν καὶ φονεύεται. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτο ὂν τὸ ποίημα ἔχει σπάνια πλεονεκτήματα γλώσσης εἰκονικῆς, καὶ στιχουργίας ὡραίας, πλὴν μόνον ὅτι ἡ ἀδιάκοπος ἀλληλουχία τροχαίων μόνον διὰ τῆς ὁμοιοκαταληξίας διατεμνομένων, καθιστᾷ αὐτοὺς ὁπωσοῦν μονοτόνους. Ἡ δὲ «Τουρκομάχος Ἑλλάς»,

ἔμμετρος ἱστορία ἢ ἐκτενὴς σειρὰ λυρικῶν στροφῶν, στερεῖται παντὸς ἐπικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐνδιαφέροντος. Καλλιτέχνης καὶ ἐπιμελὴς ὡς ὀλίγοι περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τοῦ στίχου τὴν ἀκρίβειαν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς τῶν πρωτίστων νομοθετῶν τῆς νέας ποιητικῆς ἡμῶν φιλολογίας, καὶ τὸ γέρας τοῦτο θὰ τῷ ἦτο ἀναμφισβήτητον ἂν ἤξευρε νὰ περιορισθῇ ἐντὸς τῆς εὐανθοῦς ὁδοῦ ἥτις τῷ διεγράφη ὑπὸ τῆς φύσεως.

Κάλβος, ἑπτανήσιος, ἔγραψεν ᾠδὰς πατριωτικὰς πλήρεις ἐμπνεύσεως, ποιητικοῦ ὕψους καὶ πρωτοτυπίας εἰς στίχους ἀνομοιοκαταλήκτους μέτρου ἰδιορύθμου καὶ μὴ κυρίως βαίνοντος ἐπὶ τῶν νόμων τῆς ἁρμονίας, καὶ εἰς γλῶσσαν ἐπιδιώκουσαν μὲν τὴν καθαριότητα, ἀλλὰ πολλάκις ἀναιτίως νεωτερίζουσαν καὶ παρεκτρεπομένην τῆς γραμματικῆς ἀκριβείας.

Μίαν δὲ τῶν πρώτων θέσεων ἐν τοῖς σατυρικοῖς ποιηταῖς κατέχει ὁ **Θεόδωρος Ὀρφανίδης**, κατὰ πόδας ἀκολουθήσας τὸν Ἀλ. Σοῦτσον, παρ' ᾧ ἄξιός ἐστι νὰ ταχθῇ οὐχὶ τόσον διὰ τῆς γλώσσης τὴν γλαφυρότητα, ὅσον διὰ τῆς εὐφυΐας του τὴν σαρκαστικὴν ὀξύτητα καὶ εὐτραπελίαν.

Κατ' ἀρχὰς ἐξέδωκεν ἀλλεπαλλήλως δύω περιοδικὰς σατυρικὰς ἐπιθεωρήσεις, τὴν «Μενιππαίαν» καὶ τὸν «Τοξότην», ἐν αἷς καταφαίνεται πλὴν τῆς ὀξύτητος τοῦ πνεύματός του καὶ ἡ μεγάλη του εὐχέρεια περὶ τὸ στιχουργεῖν. Ἀλλὰ τὰ μεταγενέστερα προϊόντα τῆς Μούσης του, ἀφ' οὗ ὡρίμασεν ἥ τε κρίσις καὶ ἡ φιλοκαλία του, εἰσὶ πολὺ ἀνώτερα. Τὰ κυριώτερα δὲ τούτων εἰσὶ τὸ «Τίρι λίρι» καὶ ὁ «Ἰώτας», ὧν τὸ πρῶτον ἀντικείμενον ἔχει τὴν ἀναστάτωσιν τῆς νήσου Σύρου ἐκ τῆς φήμης ἥτις διέτρεξεν αὐτὴν ὅτε ἓν πτηνόν, εἷς κοῦκος, ἠκούσθη κρώζων εἰς τοὺς ἀδένδρους της λίθους, καὶ ἑπομένως πᾶς ὁ πληθυσμὸς ὁπλίζεται ἵνα ἐξέλθῃ εἰς θήραν τοῦ πρωτοφανοῦς, ὡς διατείνεται ὁ ποιητής, πτερωτοῦ τούτου ξένου. Ἀμφότερα τὰ ποιήματα εἰσὶ πλήρη εὐφυῶν σκωμμάτων καὶ φιλοκάλου εὐτραπελίας, εἰς στίχους ἐκλεκτοτάτους. Δυστυχῶς καὶ οὗτος ὁ ποιητὴς ἐπλανήθη ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πρωτοτύπου του, ἐκτὸς τῆς σφαίρας ἐν ᾗ ἦν προωρισμένος νὰ διαπρέψῃ, καὶ ἔγραψε καὶ σπουδαῖα ἔπη, τὸν «Ἄπατριν», ῥωμαντικὴν καὶ ὀλίγον πιθανὴν ἀπήχησιν τοῦ «Ὁδοιπόρου» καὶ τοῦ «Ἐξορίστου» τῶν δύω Σούτσων. Ἄλλου ἔπους τοῦ

«Πύργου τῆς Πέτρας», γεγραμμένου εἰς ἑξαμέτρους ὁ ἥρως καταδιώκει εἰς Ἰταλίαν τὸν ἀπατήσαντα καὶ θανατώσαντα τὴν μνηστήν του, μανθάνει ὅτι αὐτὸς ἦν κακοῦργός τις δραπέτης ἐκ τῶν φυλακῶν, τὸν παραδίδει εἰς τὰ δικαστήρια, γίνεται δήμιος καὶ τὸν φονεύει καταδικασθέντα, καὶ εἶτα ἐγκλείεται εἰς μοναστήριον. Εἰς ἑξαμέτρους ἦν ἐπίσης γεγραμμένη ἡ «Χίος δούλη», ἀφηγουμένη τὰς περιπετείας τῶν ἐρώτων τῆς θυγατρὸς θερμοῦ τινος Ἕλληνος πατριώτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τῶν Γενουησίων κατοχῆς, μετὰ τοῦ υἱοῦ ἑνὸς τῶν δυναστῶν τῆς πατρίδος της. Ὁ δ' «Ἅγιος Μηνᾶς», ἐπεισόδιόν τι τῶν ἐπὶ τῆς επαναστάσεως τραγῶν καὶ καταστροφῶν, δι' ὁμοιοκαταλήκτων στίχων λυρικῶς μᾶλλον ἢ ἐπικῶς ἀφηγούμενον, δὲν στερεῖται μέν, ὡς καὶ τὰ λοιπά, καλλονῶν ὡς πρὸς τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ λείπεται, ὡς καὶ ἐκεῖνα, πολὺ τῶν σατυρικῶν προϊόντων τῆς Μούσης του.

Οὐδενὸς δ' ἔργου ἐν τῇ σατυρικῇ ποιήσει ἐστι κατώτερος ὁ «Στράτης Καλοπίχειρος» τοῦ βαθείας παιδείας κατόχου καὶ ἀριστοτέχνου περὶ τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῶν κατωτέρων μέχρι τῶν ἀνωτέ-

ρων αὐτῆς στιβάδων Στεφάνου Κουμανούδη, ὅστις καὶ ἐλαφρὰς ἔγραψε ποιήσεις, ἐπὶ χάριτι καὶ καλλιεπείᾳ διαπρεπούσας. Τοῦ δὲ Στράτη δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα ἐξεδόθησαν. Ἐστὶ δ' ἡ Ὀδύσσεια ἀγυιόπαιδός τινος, ὡς βάσις χρησιμεύουσα εἰς παρεκβάσεις πλήρεις εὐφυΐας καὶ χάριτος, διαγραφούσας τὸν ποιητὴν μᾶλλον ἢ τὸν ἥρωά του.

Τῆς σατύρας τὴν χορδὴν ἔκρουσε κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Δ. Βερναρδάκης εἰς τὴν «Γραομυομαχίαν» καὶ εἰς τὸν «Περίδρομον», δύω ποιήματα εἰς ἃ θάλλει πρωτότυπος ὀξύνοια καὶ φιλοκαλία. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνωτέραν πτῆσιν ἀνεπτεροῦτο ἡ Μοῦσά του. Τὸ διηγηματικὸν αὐτοῦ ἔπος ὁ «Πλάνης» ἐστὶ μὲν συγγενὲς πρὸς τοῦ Σούτσου τὸν «Περιπλανώμενον», καὶ κατ' ἐκείνου τὸν ζῆλον γεγραμμένον, ἔχει κοινὴν μᾶλλον καὶ πεπατημένην τὴν ὑπόθεσιν, δι' ὃ καὶ ὁ ποιητὴς οὐδὲ συνεπλήρωσεν αὐτὸ ποτέ· ἀλλά, γεγραμμένον εἰς στροφὰς ὁμοιοκαταλήκτους, κέκτηται ποιητικὰς καλλονὰς πολὺ ἀνωτέρας καὶ μᾶλλον πρωτοτύπους τῶν ψυχρῶν του ὑποδειγμάτων. Ἡ δ' «Εἰκασία», Βυζαντινὸν ἐπεισόδιον, ἔχον τὰ αὐτὰ

γλωσσικὰ καὶ στιχουργικὰ προτερήματα, ἐστὶ κατὰ τὴν ἐπίνοιαν καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ ποιητικὸν ὕψος, τοῦ ἄλλου ἀνώτερον. Πρόκειται δὲ περὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς καὶ ἀνδρείας, διὰ λαμπρῶν χαρακτήρων περιγραφομένης, ἥτις θυσιάζει εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἔρωτα, ὃν τρέφει πρὸς αὐτὴν ὁ Αὐτοκράτωρ Θεόφιλος. Ἔγραψε δὲ καὶ τέσσαρα δράματα ὁ Βερναρδάκης, τοὺς «Κυψελίδας» πραγματευομένους τὰ κατὰ τὸν Περίανδρον, τύραννον τῆς Κορίνθου, τὴν «Μερόπην», τὴν «Μαρίαν Δόξα Πατρί», ἥτις θυγάτηρ ὁπλαρχηγοῦ τοῦ Μωρέως ἐν τῷ δεκάτῳ τρίτῳ αἰῶνι, πλάττεται ἀγαπῶσα ἕνα τῶν ξένων ἱπποτῶν οὓς ἐπολέμει ὁ πατήρ της, καὶ τὴν «Φροσύνην». Διαπρέπουσι δὲ τὰ δράματα ταῦτα περισσότερον ἔτι διὰ τῆς φαντασίας καὶ τοῦ κάλλους τῆς φράσεως παρὰ διὰ τῆς πλοκῆς καὶ τῆς οἰκονομίας, περιέχοντα καί τινα λυρικὰ τεμάχια ἀπαράμιλλα.

Ἀλέξανδρος Ῥίζος Ῥαγκαβής, υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, ἤρξατο γράφων συγχρόνως μετὰ τῶν Σούτσων. Ἐξέδωκε δὲ ἕνα τόμον παντοίων λυρικῶν ποιημάτων. Διηγηματικὰ δὲ τὸν «Δῆμον καὶ Ἑλένην», ἐπεισόδιον τῆς πρὸ τῆς ἐπανα-

στάσεως ἐποχῆς, καθ' ὃ ἁρματωλός τις, σώζων νεάνιδα κατάκλειστον εἰς χαρέμιον, καὶ ἐλθὼν πρὸς ἐρημίτην ἱερέα, φονεύει αὐτὸν ἐν τῇ ὀργῇ του, διότι ἀρνεῖται νὰ τοὺς συζεύξῃ, ἀλλὰ καὶ τότε μανθάνει ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο πατήρ του, ἡ δ' ἁρπαγεῖσα ὅτι ἦν ἀδελφή του. Ὁ «Λαοπλάνος» εἰς ᾄσματα πέντε, ἀφηγεῖται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ψευδοπέτρου τῆς Ῥωσσίας, ὅστις ἐλθὼν ἀνεστάτωσέ τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ἐγκατέλιπεν. Ὁ «Διονύσου πλοῦς» ἐστὶ τὸ μυθευόμενον ἐπεισόδιον τοῦ Βάκχου μεταμορφώσαντος εἰς δελφῖνας τοὺς πειρατάς. Ὁ «Γοργὸς ἱέραξ» περιγράφει ἐπεισόδιον τοῦ βίου τῶν ἀγρίων ἐν Ἀμερικῇ, ἡ δὲ «Ταξιδεύτρια» ἐστὶ πονημάτιον κατὰ ζῆλον τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων γεγραμμένον.

Δράματα δ' ἐποίησε, τραγῳδίας μὲν τοὺς «Τριάκοντα τυράννους» ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν· τὸν «Δούκαν» ἐκ τῆς Βυζαντινῆς, πραγματευομένην τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων· τὴν «Φροσύνην», ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων· τὴν «Παραμονήν», ἐπεισόδιον ἐπαναστατικοῦ τινος χι-

νήματος πρὸ τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Κωμῳδίας δέ, «Τοῦ Κουτρούλη τὸν γάμον», σκοπὸν προτιθεμένην νὰ καταδείξῃ τὸν Ἀριστοφάνειον τρόπον τοῦ κωμῳδοποιεῖν, εἰς ὑπόθεσιν ἐκ τῶν συγχρόνων ἠθῶν καὶ σχέσεων, πραγματευομένην περί τινος ῥάπτου, ὅστις πείθεται ὅτι πρόκειται νὰ γίνῃ ὑπουργός. «Ὁ μνηστὴρ τῆς Ἀρχοντούλας» καὶ ἡ «Διὸς ἐπίσκεψις» προτίθενται τὴν διακωμῴδησιν διαφόρων ἐκ τῶν ἀξιογλευάστων παρ' ἡμῖν ἠθῶν ἢ περιστάσεων. Πάντα δὲ τὰ δράματα ταῦτα, πλὴν τῆς «Φροσύνης», γεγραμμένης εἰς ὁμοιο καταλήκτους δεκαπεντασυλλάβους, εἰσὶ συντεταγμένα εἰς τριμέτρους ἰαμβικοὺς ἀνομοιοκαταλήκτους, οὕς, ὡς καὶ τοὺς δακτυλικοὺς ἑξαμέτρους, εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τὴν νέαν ποίησιν.

Μετέφρασε δ' ἐμμέτρως τὸ Α. τῆς «Ὀδυσσείας», τοῦ Αἰσχύλου τοὺς «Πέρσας», τοῦ Σοφοκλέους τὴν «Ἀντιγόνην», τοῦ Ἀριστοφάνους τὰς «Νεφέλας», τὰς «Ὄρνιθας» καὶ τὴν «Εἰρήνην»· τοῦ Δάντου τὴν «Κόλασιν», τοῦ Τάσσου τὴν «Ἱερουσαλήμ», τοῦ Σαικεσπείρου τὸν «Καίσαρα», τοῦ Γαίτου τὴν «Ἰφιγένειαν» καὶ τὸν «Φαῦστον», προσπαθήσας

νὰ τηρήσῃ τῶν πρωτοτύπων τὰ μέτρα καὶ τῶν στίχων τὸν ἀριθμόν.

Κλέων Ρ. Ῥαγκαβῆς, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, ἔγραψε ποιήματα λυρικά, πλήρη αἰσθήματος καὶ ἐμπνεύσεως, ἔξοχα ὑπὸ καλλιλογικὴν ἔποψιν, καὶ πρωτότυπα παραδείγματα ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν καθαρότητα, ἴσως ἐνίοτε καὶ αὐτὴν ὑπερακοντίζοντα. Συνέταξε δὲ καὶ ὑπὸ δραματικὸν τύπον ποιητικωτάτας παραστάσεις ἐποχῶν ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων τῆς Βυζαντικῆς ἱστορίας, τὸν «Ἰουλιανόν», τὸν «Ἡράκλειον», τὴν «Θεοδώραν», ἐχούσας τὰ αὐτὰ προτερήματα ὡς πρὸς τὴν ποίησιν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν, καὶ βαθεῖαν ἐλεγχούσας σπουδὴν τῶν Βυζαντινῶν περιστάσεων.

Καὶ τοῦ ἀδελφοῦ δ' αὐτοῦ Αἰμιλίου, ἂν πρώϊμος θάνατος δὲν τὸν ἀνήρπαζε, μεγάλη θὰ ἦν ἡ ἐν τῇ ποιήσει ἐπιτυχία, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐναπολειφθέντων αὐτοῦ πρώτων δοκιμίων, ζωηρὸν αἴσθημα καὶ ποιητικὴν ἀντίληψιν μαρτυρούντων.

Ὁμοίως δὲ ποιητῶν μεγάλα ὑποσχομένων ἐστέρησε τὴν πατρίδα προώρως ὁ θάνατος, ἐν ἀκμαίᾳ

νεότητι ἀναρπάσας τὸν Δ. Παπαρρηγόπουλον, υἱὸν τοῦ ἐπισήμου ἱστορικοῦ, λυρικὰ καταλειπόντα ποιήματα πλήρη τόνου καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενα, τὸν Κ. Σαλτέλην, τὸν Βασιλειάδην, ὅστις καὶ τοῦ δράματος τὴν λύραν μετ' ἀληθοῦς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως ἐνέτεινε, καὶ οὗ τέσσαρες ἐξεδόθησαν τόμοι.

Τοῦ ἐκ Σμύρνης Ι. Καρασούτσα αἱ λυρικαὶ συνθέσεις διακρίνονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων, ποιητικῆς φύσεως καὶ ζωηροῦ αἰσθήματος ἀποκυήματα. Ἡ στιχουργία καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἰσιν ἐκ τῶν ἐπιμελεστάτων, καὶ ὁ ποιητικὸς αὐτῶν χαρακτὴρ ἀντανακλᾷ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας ὑφ' ὃν παρήχθησαν.

Εἷς δὲ τῶν χαριεστάτων καὶ εὐφυεστάτων ὁμοῦ ποιητῶν τῶν αὐτῶν χρόνων ἦν ὁ Ἠλ. Ταντανλίδης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, νέος ἔτι τῆς ὁράσεως στερηθείς, ἀλλὰ μὴ συναπολέσας καὶ τὴν ἤρεμόν του φαιδρότητα, εἰς ἧς τὴν γλυκεῖαν ἀτμοσφαῖραν ἀνέθαλλον ἄνθη ποιήσεως λυρικῆς, ἀντάξια τῶν ὡραιοτέρων τοῦ Χριστοπούλου, καὶ οἷς ἐπιπνέει τὸ ἄρωμα τῆς ἁγνῆς του καρδίας καὶ τοῦ φιλοκάλου καὶ ὀξέος του πνεύματος. Καθη-

γητής, εἷς τῶν πολυμαθεστάτων, ἐν τῇ Θεολογικῇ τῆς Χάλκης σχολῇ διατελέσας μέχρι τοῦ θανάτου του, ἔβλεπε διὰ τοῦ νοὸς καὶ εἶχεν ἐν τῇ μνήμῃ του τεταμιευμένον σπάνιον πλοῦτον γνώσεων, αἵτινες διαφαίνονται οὐ μόνον εἰς τὰ σοβαρά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ εὐτράπελά του ποιήματα. Ψυχὴ εὐσεβής, ἐν τῷ σκότει ἐν ᾧ περιβάλλεται δὲν μεμψιμοιρεῖ, δὲν τονίζει θρήνους ἀπέλπιδας, ἀλλὰ διατηρεῖ εὐθυμίαν αἰθρίαν. Τὰ παιδικὰ ᾄσματά του εἰσὶν ἀριστουργήματα μελῳδικῆς ἀφελείας, καὶ τὰ σατυρικὰ ἔργα του ἐλέγχουσιν ἔξοχον εὐφυΐαν. Ἓν αὐτῶν, «Τὰ στρύδια», διακοπὲν ὑπὸ τοῦ προώρου θανάτου τοῦ ποιητοῦ, καὶ μεῖναν ἀνέκδοτον, ἐστὶν ἀντάξιον τῆς «Κούρκας» τοῦ Ῥίζου. Ἡ ἀπαράμιλλος χάρις καὶ δεξιότης μεθ' ἧς μεταχειρίζεται τήν τε δημώδη γλῶσσαν εἰς τὰ ἐλαφρότερα, τὸ δ' ἀκριβὲς καὶ ἄπταιστον ὕφος εἰς τὰ σοβαρότερα τῶν προϊόντων τῆς Μούσης του, ἀποδεικνύει τήν τε ἀπαράμιλλον φιλοκαλίαν του καὶ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ φιλολογικὴν πολυμάθειαν.

Μεταξὺ δὲ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ποιητῶν τῶν ἐσχάτων τῆς Ἑλλάδος χρόνων διαπρέπει

Γ. Ζαλακώστας, ἔξοχος ἀριστοτέχνης περὶ τῶν στίχων τὴν σύνθεσιν, πρωτοτύπους ἔχων ἐμπνεύσεις, καὶ τῆς γλώσσης, εἴτε τῆς δημώδους εἴτε τῆς καθαρᾶς, τὰ κάλλη ἐξόχως ἐκμεταλλευόμενος. Καλλιτέχνης ὡς ὀλίγοι περὶ τὴν ποίησιν, γνωρίζει τὰ ὅρια ὧν ἐντὸς πρέπει ν' ἀναπτύσσωνται καὶ αἱ θαρραλεώτεραι τῶν ἐμπνεύσεων, καὶ μετ' ἐμπειρίας χαλιναγωγεῖ τὴν ἄλλως θαρραλέαν του φαντασίαν. Τὸ δὲ ὕφος του εἴτε τὴν πατρίδα ψάλλει, ὡς εἰς τὸ ἔπος «Τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης» καὶ εἰς πολλὰ λυρικά, εἴτε τὸν ἔρωτα, ἐστὶ πάντοτε ἀνθηρὸν καὶ ἔντονον.

Ὁ δ' Ἀλέξανδρος Βυζάντιος, ἂν δὲν εἶχε θυσιάσει εἰς τὴν πολιτικὴν δημοσιογραφίαν τὴν Μοῦσαν, ἥτις ἴσως ὡς οὐδένα ἄλλον τὸν προσεμειδία, θ' ἀνεδείκνυτο εἷς τῶν διασημοτέρων ἐθνικῶν ποιητῶν, διά τε τῶν ἀντιλήψεών του τὴν πρωτοτυπίαν καὶ διὰ τὸ σπάνιον κάλλος τῆς φράσεως καὶ τῶν στίχων του. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅσα ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ βίου του, πρίν, τιμῶν τὴν δημοσιογραφίαν, ἀναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐν Τεργέστῃ «Ἡμέρας», ἔγραψεν ἔργα ποιητικά. Ἐν αὐτοῖς διαπρέπει τὸ κλασικὸν

αὐτοῦ διήγημα «Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης» ἐν καλλιεπεστάταις καὶ μελῳδικωτάταις στροφαῖς ἀφηγούμενον τὴν κατὰ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ἀπερίσκεπτον τοῦ κωμικοῦ καταφοράν, καὶ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ μεταμέλειαν ὅτε εἶδε ποῖον ἀποτρόπαιον καρπὸν ἔφερον τὰ κοῦφα αὐτοῦ σκώμματα, προστιθέμενα εἰς τὰς βδελυρὰς τῶν χαιρεκάκων συκοφαντίας. Ἐπωφελεῖται δ' ὁ ποιητὴς τῆς ὑψηλῆς ταύτης ὑποθέσεως ἵνα περιγράψῃ τὴν μεγάλην ἐποχὴν περὶ ἧς πραγματεύεται μετὰ τῶν ἁρμοζόντων αὐτῇ χρωμάτων.

Τούτου τοῦ πονήματος ἀπήχησις, οὐχὶ καὶ αὐτὴ προτερημάτων ἐστερημένη, ἐστὶ τὸ ὅμοιον διήγημα «Φειδίας καὶ Περικλῆς» τοῦ Ἀ γ γ έ λ ο υ Β λ ά χ ο υ, περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ χρυσελεφάντου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς περιστρεφόμενον. Τοῦ αὐτοῦ δὲ ποιητοῦ ἐξεδόθησαν καὶ λυρικαὶ ποιήσεις, ἀξιέπαινοι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ μεταφράσεις, ἐκ ξένων γλωσσῶν, δραμάτων καὶ ποιημάτων παντοίων.

Εὐφυὴς λυρικὸς ποιητής, οὐχὶ ἀνάξιος τοῦ Ταντalίδου συνάδελφος, ἐστὶν ὁ ἐκ Θρᾴκης Γ. Β ι ζ υ η ν ό ς, ὡραῖα γράψας ποιημάτια, ὧν ἡ

ἀληθὴς ἀξία μᾶλλον ἔτι ἴσως θὰ ἐξετιμᾶτο, ἄνευ τινῶν περὶ τὴν γλῶσσαν ἀνωμαλιῶν, ἃς ἐκ συστήματος παραδέχεται. Τὸ ἔπος αὐτοῦ ὁ «Κόδρος», εἰς καλλιεπεστάτας στροφὰς γεγραμμένον, καὶ ἐκ βαθείας γνώσεως τῆς ἀρχαιότητος ἠρυσμένον, ἔχει ἔντεχνον καὶ ἐνδιαφέρουσαν τὴν πλοκήν. Μέδων, ὁ υἱὸς τοῦ Κόδρου, ἵνα σώσῃ τὴν πατρίδα του, προτίθεται αὐτὸς ν' ἀνακηρυχθῇ Βασιλεὺς καὶ θυσιασθῇ κατὰ τὸν χρισμόν· ἀλλ' ἐκ συνεντεύξεως αὐτοῦ μετὰ τῆς μνηστῆς του Θελξινόης, ἥτις ὑπώπτευσε τοὺς σκοπούς του, ὁ Κόδρος ὠφεληθείς, ἐξετέλεσε τὴν γενναίαν του πρόθεσιν, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἀγνώμονες Ἀθηναῖοι ἄλλον δὲν ἐκλέγουσι Βασιλέα.

Ἄξιος μνείας δ' ἔτι ἐστὶν ὁ Καλλιβούρσης, ὅστις βαθὺς ὢν καὶ φυσιοδίφης καὶ Ἑλληνιστής, ἐκαλλιέργει ἐπιτυχέστατα πρὸς τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τὴν Μοῦσαν, καὶ ἔγραψε διηγηματικὰ ποιήματα ἔντονα καὶ καλλιεπῆ εἰς γλῶσσαν ὑπερκαθαρεύουσαν, ὥστε ἡ ἀρχαϊκότης τοῦ ὕφους του ἀποβαίνει ἐνίοτε δυσκατάληπτος, βλάπτουσα ἔστιν ὅτε καὶ τῶν στίχων τὴν ἁρμονίαν. Ἀλλὰ τὸ κάλλος τῶν ἰδεῶν ἀντισταθμίζει τὰ ἐλαττώματα

ταῦτα. Ἓν τῶν κυριωτέρων ποιημάτων αὐτοῦ ἐπιγράφεται «Νησιωτικὰ ἔπη».

Ἐπίσης δὲ μᾶλλον πρὸς ἀρχαίαν φράσιν ἀποκλίνει καὶ ὁ ἐκ Θρᾴκης Σ τ α υ ρ ί δ η ς, οὗ τὰ ἐπικὰ δοκίμια ὁ «Σκενδερβέης» καὶ ὁ «Ἁ ρ μ α τ ω λ ὸ ς» οὐ μικρὰ ὑπέσχοντο διὰ τὸ μέλλον, ἂν ἐξηκολούθει τὴν Μοῦσαν καλλιεργῶν.

Ἀναγκαζόμενοι δ' εἰς τοὺς ἐπισημοτέρους νὰ περιορισθῶμεν, παραλείπομεν ἄλλους, ὧν τὰ ἔργα, τὰ μὲν ἥττονος εἰσὶν ἀξίας, τὰ δέ, διὰ πρωτότυπον ἐθνικὴν φιλολογίαν, εἰσὶν ἧττον χαρακτηριστικά, ἢ δὲν ἔφθασαν εἰσέτι εἰς τὴν ὡριμότητα, ἐφ' ἧς θέλει ἀναθάλει πᾶσα αὐτῆς ἡ ἐντέλεια. Ὅτι δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος, ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ εἰς ἀπόδειξιν ὁ τῶν γραψάντων δράματα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοῦ ὀνόματος ἄξια, ὑπερβαίνων τοὺς ἐννενήκοντα.

Πολλοὶ δ' εἰσὶ καὶ οἱ ξένα ποιήματα ἐμμέτρως μεταφράσαντες, ἐν οἷς εὐφήμως πρέπει νὰ μνημονευθῶσιν ὁ τὸν «Δάντην» μεταγλωττίσας Κ. Μ ο υ σ ο ῦ ρ ο ς, πρέσβυς τῆς Πύλης ἐν Λονδίνῳ, ὁ εὐφυὴς μεταφραστὴς κωμῳδιῶν τοῦ Μολιέρου Σ κ υ λ ί τ σ η ς ὁ Ἰ σ ι δ ω ρ ί δ η ς, ὁ Π ρ ο-

βελέγιος, ὅστις πλὴν ἄλλων πρωτοτύπων ἔργων, μνείας ἀξίων, καὶ τὸν «Φαῦστον» μετέφρασε τοῦ Γκαίτου· καθὼς καὶ ὁ Στρατήγης· ὁ Κάσδαγλης, εἰς ἑξαμέτρους μεταφράσας καὶ μεγαλοπρεπέστατα ἐκδοὺς τοῦ Μίλτωνος τὸν «Ἀπολεσθέντα παράδεισον»· ὁ ἐν τοῖς φιλολόγοις διαπρέπων Ι· Περβάνογλους· ὁ πλεῖστα καὶ καλὰ γράψας Ματαράγκας, ἡ Αἰκατερίνη Δοσίου, μεταφράσασα τοῦ Βύρωνος τὸν «Γκιαούρ».

Μεταξὺ δὲ ποιητριῶν ἐπὶ καλλιεπείᾳ διακρινομένων δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῶσιν ἡ Κα Σαπφὼ Λεοντιάς, ἡ Κα Οἰκονομίδου, ἡ Κα Ἑλένη Ἀντωνοπούλου, τὸ γένος Καραθεοδωρῆ· καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τὴν Μοῦσαν καλλιεργουσῶν κυριῶν εὐτυχῶς ὁσημέραι αὐξάνει.

2. ΑΡΧΑΪΣΤΑΙ

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ποιηταὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γράψαντες ἔργα ἄξια τῶν εὐκλεῶν των προγόνων. Τοιοῦτος ἐστὶν ὁ ἰατρὸς Α. Λευκίας, ὁ ᾠδὰς μετὰ κλασικῆς ἀκριβείας καὶ ἐν ἰδιώματι ἐπιχαρίτῳ καὶ ῥέοντι στίχῳ φιλοτεχνήσας, καὶ δι' ἀπταίστων ἑξαμέτρων ἔπη συντάξας εὐ-

φυέστατα καὶ ἄξια νὰ τεθῶσι παρὰ τοῖς δοκιμωτέροις τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν αὐτοῖς πρὸ πάντων διακρίνεται ἐποποιΐα διακοσίων στίχων, περὶ τῆς «στέψεως τοῦ Ὄθωνος» πραγματευομένη, καὶ ἐν πολλοῖς τὰς ὁμηρικὰς ῥαψῳδίας ἀναπολοῦσα.

Ὁ δὲ πολυμαθέστατος **Φίλιππος Ἰωάννου** ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Πάρεργα φιλολογικὰ» ὀγκώδη τόμον ἐλεγείων, ἐπιγραμμάτων, μεταφράσεων ἐκ τοῦ Βεργιλίου, τοῦ Ὡρατίου, τοῦ Κατούλλου, τοῦ Ὀβιδίου καὶ ἄλλων εἰς γλῶσσαν κατ' οὐδὲν λειπομένην τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν, καὶ πλουτοῦσαν ἐκ πάντων τῶν εἰς ἐκείνους προσιτῶν θησαυρῶν.

Ὁ **Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς** μετέφρασε μετὰ πλείστης ἀκριβείας καὶ χάριτος εἰς στίχους ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς τεμάχια ποιητῶν Περσῶν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

8. ΠΟΙΗΤΑΙ
ΓΡΑΦΟΝΤΕΣ ΕΙΣ ΔΗΜΩΔΕΣ ΙΔΙΩΜΑ

Οἱ δ' εἰς δημώδη γλῶσσαν γράφοντες ποιηταί, εἴτε τῆς κοινῆς δημοτικῆς, εἴτε τῶν κατὰ τόπους διαλέκτων χρῆσιν ποιούμενοι, πρέπει νὰ διαιρε-

θῶσιν ἐν γένει εἰς τὰς δύο κατηγορίας τῶν ἐκ περιουσίας, καὶ τῶν ἐκ πτωχείας τὰ χυδαῖα ἰδιώματα αἱρουμένων.

α΄) Μεταξὺ τῶν πρώτων εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἐστὶν ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, ὅστις εἰς τὰς «λυρικάς» του ποιήσεις, ὧν τρεῖς ἐξεδόθησαν τόμοι, κρούει πάντοτε χορδὰς ἀπαραμίλλως μελῳδικάς, αἵτινες ἐκ βάθους τῆς καρδίας γλυκεῖς, ἀλλὰ συνήθως βαρυθυμίαν πνέοντας τόνους ἐκπέμπουσιν, εἰς γλῶσσαν πλήρη εἰκόνων. Ἐπὶ τὰ ἴχνη δ' αὐτοῦ ἐβάδισε καὶ ὁ ἀδελφός του Γεώργιος, ὅστις ὅμως ἔψαλλε μᾶλλον μέλη πατριωτικά.

Λίαν διακεκριμένοι διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν χάριν τῶν λυρικῶν στιχουργημάτων αὐτῶν εἰσὶν ὁ Γ. Δροσίνης, ὁ Κ. Παλαμᾶς, οὗ γνωστότατα εἰσὶ τ' ἀξιόλογα «Τραγούδια τῆς Πατρίδος», καὶ ὁ Ι. Πολέμης, μεθ' οὓς δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπηθῇ καὶ ὁ Α. Κατακουζηνός.

Καὶ ὁ βαθείας δὲ παιδείας, ἑλληνικῆς τε καὶ ἐπιστημονικῆς, κάτοχος, ὁ Κρὴς Γ. Ἀφεντούλης, συνέταξε κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν κλεφτικῶν ᾀσμάτων, πλὴν ἄλλων, καὶ ἔπος εἰς τέσσαρας ῥα-

ψῳδίας, καὶ στίγους ἐντόνους καὶ ἁρμονικοός, τὰ κατὰ τὴν Κρήτην πραγματευόμενον, μετὰ πολλῆς ἀφελείας καὶ πρωτοτυπίας, καὶ μετ' ἐπεισοδίων λίαν ἐνδιαφερόντων.

Ποιήματα φιλοκάλως ῥέοντα, προϊόντα γλυκείας εὐαισθησίας, ἔγραψε τὰ μὲν εἰς καθαράν, τὰ δ' εἰς δημώδη γλῶσσαν, ὁ λόγιος Κεφαλὴν Κ. Μ α υ ρ ο γ ι ά ν ν η ς, καὶ ὁμοίως καὶ ὁ Δ. Β ι κ έ λ λ α ς, καλλιεπεῖς καὶ ἀγχινουστάτας λυρικὰς ποιήσεις, καὶ ἐν ἄλλοις, εἰς μετάφρασιν ἐπιτυχεστάτην, τὸ Ζ τῆς Ἰλιάδος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κλεφτικῶν ᾀσμάτων.

Ἔκτακτον δὲ στιχουργικὴν εὐχέρειαν καὶ σπανίαν σατυρικὴν λεπτότητα ἐλέγχει ἡ ἑβδομαδιαία ἔμμετρος σατυρικὴ ἐφημερὶς ὁ «Ρωμιός», ἧς μόνοι συντάκται καὶ σχεδὸν αὐτοσχεδιασταὶ ἦσαν ὁ Σ ο υ ρ ῆ ς καὶ ὁ Κ ό κ κ ο ς, νῦν δὲ μόνος ὁ πρῶτος· ὁ δὲ δεύτερος πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ διά τε τὴν ζωηρότητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς φαντασίας καὶ διὰ τὸ εὔχαρι καὶ γραφικὸν τῆς ἐκφράσεως, μεταξὺ τῶν πρωτίστων ζώντων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος.

β') Εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν τῶν ἐξ

ἀδυναμίας, καὶ δι' ἄγνοιαν τῆς καθαρᾶς γλώσσης εἰς τὴν δημώδη καταφευγόντων, διακρίνεται μάλιστα ὁ κατὰ τὰ ἄλλα σοφὸς Γ. Τερτσέτης, ἐπικολυρικὰ ἐκδοὺς ποιήματα, τὴν «Κόρινναν καὶ τὸν Πίνδαρον», τοὺς «Γάμους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου», τὸ «Φίλημα» κτλ., πολλὴν μὲν ἔχοντα τὴν πρωτοτυπίαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν εὕρεσιν καὶ ὡς πρὸς τὸν χρωματισμόν, ἀλλὰ γεγραμμένα καὶ αὐτὰ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κλεφτικῶν ποιήσεων, διότι τῆς καθαρᾶς δὲν ἦτον ἱκανῶς ἐγκρατὴς ὁ ποιητής, ὥστε καὶ νὰ τὴν γράφῃ. Αἱ γραφικώταται ὅμως παραστάσεις του ἐκ τοῦ ἀρχαίου βίου ἀποδεικνύουσι βαθεῖαν αὐτοῦ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν γνῶσιν.

Καὶ ὁ Λευκάδιος δ' Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, εἷς τῶν ἐξοχωτέρων Ἑλλήνων ποιητῶν, τῶν ὑπὲρ τοὺς πλείστους μᾶλλον εἰς τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην δικαιουμένων, εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἀνάγκη νὰ ὑπαχθῇ, διότι, εἰ καὶ οὐδόλως ἀδαὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ὥστε καὶ τὰ προοίμια αὐτοῦ εἰς ἄριστον ἔγραφε καὶ καθαρεύοντα πεζὸν λόγον, ἀλλ' ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγει, οὐδ' ἕνα στίχον ποτὲ κατώρθωσε νὰ συντάξῃ εἰς τὴν

γλῶσσαν ἣν ἡ Ἑλλὰς διετήρησε καὶ δι' αὐτῶν τῶν δυστυχεστέρων της ἡμερῶν ὡς εὐγενῆ κληρονομίαν, καὶ φιλοτίμως ἐκαλλιέργησε πάντοτε, ὅτε καὶ ὅπου ἐδύνατο, καὶ ἐπιμελῶς μάλιστα μετὰ τὴν ἀναβίωσίν της. Τὰ ποιήματα αὐτοῦ εἰσὶ πάντα γεγραμμένα εἰς τὴν διάλεκτον τῶν τῇ πατρίδι του παρακειμένων ὀρεινῶν Ἀκαρνάνων, ἧς βαθεῖαν σπουδὴν ἐποιήσατο, ἥτις ὅμως ἔχει καὶ οὐκ ὀλίγα τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἴς τε τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ εἰς τὸν ὄχλον δυσνόητα. Ἄλλως δ' αἱ ἐμπνεύσεις τοῦ γνησίου τούτου ποιητοῦ, ἀνδρικαί, ὑψηλαὶ καὶ πρωτότυποι, φαίνονται οὐχὶ ἐκ μιμήσεων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς μεγαλοπρεποῦς φύσεως ἣν ἐσπούδαζεν ἀπορρέουσαι, καὶ αἱ ἐνίοτε μέχρις ὑπερβολῆς μεγάλαι ἐπίνοιαί του ἀκτινοβολοῦσι λαμπραὶ καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἀτελοῦς γλώσσης, ἥτις τῷ χρησιμεύει ὡς ὄργανον. Τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων του ἀρύεται ἐκ τῆς αὐτῆς δημώδους πηγῆς ἐξ ἧς καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἓν αὐτῶν, ἡ «Φρασύνη», ἔχει τύπον μὲν δράματος, ἀλλ' ἐστὶ διήγησις μᾶλλον διαλογική, ἧς ἡ τόλμη τῶν ἰδεῶν καὶ ἐκφράσεων ἥκιστα ἁρμόζει εἰς τὸν δραματικὸν χαρακτῆρα.

Καὶ πάντα δὲ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ποιήματα, διηγηματικά, ὡς ὁ «Ἀστραπογιάννης», ὁ «Θανάσης Βάγιας», ὁ «Διάκος», ἢ λυρικά, ἐκδοθέντα ὁμοῦ εἰς δύω τόμους, ἔχουσι τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ παρατόλμου τῆς ἐπινοίας καὶ τῆς ἐκφράσεως.

Ἄριστα δέ, καὶ πολλῶν Ἑλλήνων καλλιεπέστερον, στιχουργεῖ εἰς τὸ δημοτικὸν ἰδίωμα τὰς εὐφυεστάτας αὐτοῦ συνθέσεις, ὁ ξένος μέν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν ὡς γνήσιος αὐτῶν γόνος υἱοθετηθείς, ὁ Γάλλος Λ α φ φ ώ ν.

Εἰς τὴν ἐγχώριον δὲ διάλεκτον, τὴν μάλιστα διὰ ξενικῆς ἐπιρροῆς, τῆς μακρᾶς Ἑνετικῆς ἐπικρατήσεως, παρεφθαρμένην καὶ ἰταλίζουσαν, ἠναγκάζοντο νὰ περιορίζωνταί τινες ἐκ τῶν ποιητῶν τῶν Ἰονίων νήσων, εἰς ὧν τὰς κεντρικὰς πόλεις κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους ἡ γενικὴ μὲν ἐκπαίδευσις ἐκαλλιεργεῖτο, καὶ ἴσως περισσότερον ἢ εἰς τὰ πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἡ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὅμως, καὶ μάλιστα ἡ ἕξις τοῦ γράφειν εἰς αὐτήν, ὅλως παρημελεῖτο.

Οὕτως εἰς διάλεκτον μιξοϊταλίζουσαν καὶ εἰς

στιχουργίαν, διά τε τὸ ἀτελὲς τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν καὶ διὰ τῶν φωνηέντων τὰς συνιζήσεις, Ἰταλικὸν ἔχουσαν τὸν χαρακτῆρα, ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ, ὅταν Ἰταλιστὶ δὲν ἔγραφεν, ὁ Ζακύνθιος Διονύσιος Σολωμός, εἷς τῶν μεγαλοφυεστέρων ποιητῶν τῆς νέας Ἑλλάδος, ὡς πλὴν τινων εὐφυεστάτων καὶ χαριεστάτων ἄλλων λυρικῶν ποιημάτων, ἀποδεικνύει μάλιστα ὁ μακρὸς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὕμνος, ὅστις, θαυμάσιος διὰ τὸ ὕψος τῶν ἀντιλήψεων καὶ τὸ ἰσχυρῶς εἰκονικόν, θὰ ἦν ἀθάνατον ἀριστοτέχνημα, ἂν δὲν τῷ ἔλειπεν ἡ γλῶσσα, ἧς ἡ ἐπιμελὴς χρῆσις καὶ ἡ ἐντέλεια ἐστὶ διὰ τὴν ποίησιν ἐπίσης ἀναπόφευκτος, ὅσον ἡ τῶν χρωμάτων διὰ τὴν ζωγραφικήν.

Πᾶν μέτρον δ' ὑπερέβη ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ κατάχρησιν τοῦ σολοίκου τοπικοῦ ἰδιώματος ὁ συμπολίτης τοῦ Σολωμοῦ Ἰούλιος Τυπάλδος, οὗ ὅμως τὰ πατριωτικὰ διηγηματικὰ ἔπη, ὡς «ὁ Θάνατος τῆς Χάμκως», οὐδὲ νεύρων ἄλλως στεροῦνται, οὐδὲ ποιητικῶν καλλονῶν.

Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ παρὰ τῷ Λασκαράτῳ· ἀλλ' αὐτοῦ αἱ ὑπερβολικώτεραι ἀτοπίαι τῆς φράσεως φαίνονται δικαιολογούμεναι καὶ τῷ

παραβλέπονται μέχρι τινός, όσάκις έντείνει τήν χορδήν τής εύφυεστάτης αύτοῦ σατύρας, καθ' ὅσον καὶ αἱ μεγαλείτεραι γλωσσικαὶ αὐτοῦ ἀτοπίαι ἠχοῦσιν ὡς γελοιογραφικὰ τῆς Μούσης του παραρτήματα.

Τὴν ἰονικὴν διάλεκτον, ἀλλὰ μετά τινος ἐπιμελείας καὶ προσπαθείας, οὐχὶ πάντοτε ἐπιτυχοῦς, πρὸς ἐπαναγωγὴν εἰς τῆς κοινῆς τοὺς ὁμαλωτέρους κανόνας, μετεχειρίσθη καὶ ἕτερος ἑπτανήσιος ποιητής, δι' ἐξόχων προτερημάτων διακριθείς, ὁ Γεράσιμος Μαρκορᾶς. Διὰ στίχων ἄλλως ὡραίων καὶ ἐναρμονίων, διὰ φράσεως ἐγκρατοῦς καὶ ἐντόνου, ἔψαλε τὸ πλείστας ἀρετὰς ἔχον καὶ καλλίτεχνον ἔπος, τὸν «Ὅρκον», 1800 στίχους μακρόν, καί, πλὴν τῆς γλωσσικῆς, ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν ἄξιον τὴν πρώτην θέσιν νὰ καταλάβῃ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Εἰς γλῶσσαν στερουμένην μὲν γραμματικῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ σύντονον καὶ βραχεῖαν, μεθ' ὑψηλῆς, ὅμως σώφρονος φαντασίας, καὶ μετ' ἐξαιρέτου φιλολογικῆς ἐμπειροτεχνίας, ὁ ποιητὴς ψάλλει ἓν τῶν δραματικωτέρων ἐπεισοδίων τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Καὶ τοσαύτη ἦν ἡ ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἐπί τινα χρόνον παραμέλησις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἰδίως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὅπου σήμερον ἐπιμελέστατα καλλιεργεῖται, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἐν ἄλλοις καὶ τὰ τοῦ Π. Ματαράγκα λίαν καλλιεπῆ ποιήματα, ὥστε ἄνδρες ἐξόχου εὐφυΐας, διὰ σπανίων ποιητικῶν δώρων πεπροικισμένοι, τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς τοπικῆς διαλέκτου τοῦ ὄχλου πρὸς ἔκφρασιν τῶν εὐγενῶν τῆς Μούσης αὐτῶν ἐμπνεύσεων. συνορῶντες, κατέφευγον εἰς γλώσσας ξένας, ὡς ὁ Φόσκολος ἐτίμησε τὴν Ἰταλικὴν φιλολογίαν διὰ τῶν «μνημάτων» καὶ ἄλλων αὐτοῦ ἀριστουργημάτων· καὶ ὁ Τερτσέτης δ' ἐποίησεν ἄριστα δράματα, πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικά. Γαλλικὰ δ' ἐξαίρετα δράματα εἰς στίχους οὐχὶ ἀναξίους τῶν κλασσικῶν τῆς Γαλλίας ποιητῶν, συνέταξεν ὁ ἐν Γαλλίᾳ τραφεὶς Κρὴς Παρώδης, διδαχθέντα καὶ ἐπικροτηθέντα εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ἐν Παρισίοις. Γαλλιστὶ δὲ δράματα ἐποίησε καὶ ἡ ἐξ Ἠπείρου Κα Πάλλη, καὶ Γερμανικὰ ὁ καὶ διὰ τῶν ἑλληνικῶν του ἔργων διακρινόμενος Ι. Περβάνογλους.

β') Πεζὰ ἔργα καλλιλογικὰ

Πλὴν δὲ τῶν ἀπειραρίθμων, μετὰ μείζονος ἢ ἐλάττονος κρίσεως ὡς πρὸς τὴν ἐκλογήν, καὶ ἱκανότητος ὡς πρὸς τὸ γράφειν, καθ' ἑκάστην μεταφραζομένων μυθιστορημάτων ἐκ πασῶν τῶν ξένων γλωσσῶν, καὶ ἰδίως τῆς Γαλλικῆς, ὧν πλεῖστα ὑπάγονται εἰς τὴν βιβλιεμπορίαν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν φιλολογίαν, ἐγένοντο ἀπόπειραι καὶ πρωτοτύπων συνθέσεων τοῦ ξενικοῦ καὶ ἐπ' ἐσχάτων τὴν Εὐρώπην κατακλύσαντος τούτου τύπου τῆς φιλολογίας, ὅστις τόσῳ δυσχερέστερος εἶναι, καὶ τόσῳ εὐκολώτερον βεβηλοῖ τὰς Μούσας, ὅσῳ προσιτώτερος φαίνεται εἰς πάντα, καὶ εἰς τὸν ἀπειρότερον κάλαμον.

Ἀμφότεροι οἱ Σοῦτσοι ἀπεπειράθησαν τῆς μυθιστοριογραφίας· ἀλλὰ τὰ ἔργα των ταῦτα ἄλλην ἀξίαν δὲν ἔχουσι πλὴν τῆς καθαρότητος τοῦ ὕφους, καὶ εἰσὶ καὶ αὐτὰ συῤῥαφὴ πεζῶν μὲν σατυρῶν τὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, πεζῶν δὲ καὶ ἀχρόων λυρικῶν συνθέσεων τὰ τοῦ Παναγιώτου.

Τοῦ Π. Καλλιγᾶ ὁ «Θάνος Βλέκας» διακρίνεται ἐπ' ἀγχινοίᾳ καὶ καλλιεπείᾳ.

Ὁ Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς ἐξέδωκε τρεῖς τόμους πεζῶν «Διηγημάτων», ὧν ἕν, ὁ «Αὐθέντης τοῦ Μωρέως», ἔχει διαστάσεις περίπου μυθιστορήματος.

Εὐφυέστατον, εἰ καί πως ἐνίοτε ἀφικνούμενον μέχρι τῶν ἐσχάτων θεμιτῶν ὁρίων τῆς ἐλευθερίας, ἐστὶ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ἐμμανουὴλ Ῥοΐδου, τὸ ἐπιγραφόμενον ἡ «Πάππισα Ἰωάννα».

Τοῦ Κ. Ῥάμφου ὀθωμανικά τινα διηγήματα, ὡς ὁ «Χαλὲτ ἐφένδης», εἰσὶν ἐκ τῶν πρώτων καὶ οὐχὶ ἀφυῶν ἀποπειρῶν τοῦ εἴδους τούτου. Ἐπίσης μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτάτων καταριθμοῦνται καὶ τοῦ Στεφ. Ξένου «ὁ Διάβολος ἐν Τουρκίᾳ» καὶ ἡ «Ἡρωῒς τῆς ἐπαναστάσεως».

Ἐπαίνου δ' ἄξια διά τε τὴν γλῶσσαν, τὴν πλοκήν, καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν τάσιν ἔγραψαν ἔκτοτε ὁ Λέων Μελᾶς, ὁ Δ. Βικέλλας, ὁ Δροσίνης, ἐνδιαφέροντα, καλλαισθησίαν καὶ ζωηρὸν αἴσθημα ἐμφαίνοντα διηγήματα, καὶ ἄλλοι ἄλλα, ἰδίως ὡς παραρτήματα ἐφημερίδων αὐτὰ δημοσιεύοντες, καὶ οἱ μὲν διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, τῆς ὑποτιθεμένης ῥᾳδίας, πειρώμενοι νὰ

εἰσελάσωσιν εἰς τὸ στάδιον τῆς φιλολογίας, οἱ δὲ διὰ τῶν πρωτολίων τούτων εἰς αὐτὸ προαλειφόμενοι, καὶ ἐκ τῶν πρώτων βημάτων χρηστὰς ἐλπίδας ἐπιδόσεως εἰς τὴν φιλολογίαν παρέχοντες.

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Σελ.	Στίχ.	Ἀντὶ	Γράφε
6	4	Ἐξ	Ὑπ'
8	13	νέας	νέας Ἑλλάδος
9	7	Ζηρνεκαβίου	Ζοιρνικαβίου
	9	καὶ τῶν ἐξομολογήσεων	τὰς ἐξομολογήσεις
	15	Τακονετίου	Τακουετίου
	21	θαυμασίας	θαυμασία
	22	ἐλαττουμένης	ἐλαττουμένη
10	6	Βωνδότης	Βενδότης
14	10	ἀδελφοῦ	ἀδελφοῦ αὐτοῦ
	15	Δριμωτίκου	Δριμυτίκου
17	4	ἀπεδίδετο	ἐπεδίδετο
	19	ὅσον	ὅπου
	20	ἐκπαιδευτήρια	ἐκπαιδευτήρια,
17	13	Καρατάσης	Καρακάσης
19	3	σημασίαν	σημαίαν
25	21	ἤ	, ἤ
26	16	καλλιεργείας ἄνθη	καλλιεργείας
28	9	ἐπῶν	ἐπῶν,
31	16	ἔμμετροι	ἐμμέτρως
37	21	γραμμάτων	γραμμάτων.
41	17	ἄλλοι.	ἄλλοι
42	21	. Τοῦ	, τοῦ
43	10	τὸν κατάλογον	ὁ κατάλογος

Σελ.	Στίχ.	Ἀντὶ	Γράφε
	23	, ἔκδοσιν	. Ἔκδοσιν
44	14	Ἀθηνῶν	πολιτευμάτων
46	21	καὶ	, καὶ
47	23	Ἰω.	Ἰάκ.
48	47	τῆς Σάμου,	, τῆς Σάμου
49	17	ἄλλα	ἄλλα,
	23	ἀνθρωπίνου	ἀνθρωπίνης
50	19	τοῦ Φαρμακίδου,	, τοῦ Φαρμακίδου
51	6	Βαλλιάνου	Βαλλιάνου,
54	1	πλήρης	πλήρεις
	3	παιδείας,	παιδείας
	8	Βυζαντίου	Βυζαντίης
	9	, περὶ	· περὶ
58	4	ἐκτείνωσιν	ἐντείνωσιν
59	7	κατώτερα	κατώτεραι
62	11	του	του.
	19	ὡς	, ὡς
64	6	ἐλέγχετο	ἐλέ χεται
	12	ἐπεδείκνυεν	ὑπεδείκνυεν
	13	μέτρον	μέτρου

Ἐπειδὴ ὁ συντάξας τὴν Περίληψιν ταύτην δὲν ἦν παρὼν ἐν Ἀθήναις διὰ τὰς διορθώσεις, ἐπισυνάπτεται ὁ πίναξ οὗτος τῶν παροραμάτων, εἰς ὃν δὲν συμπεριελήφθησαν ὅσα περὶ τὴν στίξιν ἢ τὴν γραφὴν δὲν δύνανται νὰ παραμορφώσωσι τὴν ἔννοιαν.

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ.